

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra občanské výchovy

Nacionalismus v Rusku a jeho projevy

Diplomová práce

Brno 2007

Vedoucí práce:

PhDr. Milan Valach, Ph.D.

Vypracovala:

Mgr. Martina Vodičková

Bibliografický záznam

VODIČKOVÁ, Martina. *Nacionalismus v Rusku a jeho projevy: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2007. 67l., 20 l. příl. Vedoucí diplomové práce Milan Valach

Anotace

Diplomová práce je věnována současnému problému, který se vyskytuje v Ruské federaci. Je jím vzrůstající nacionalismus a xenofobní nálady s ním spojené. Práce obsahuje jak uvedení do problematiky, tak i kapitoly, které popisují situaci v současném Rusku (především po roce 2000). Najdeme zde části popisující subkulturu fotbalových fanoušků, problémy romské menšiny či text o pravoslavném nacionalismu.

Annotation

This paper deals a theme nationalism in Russia. The nationalism in Russian federation is connected with xenophobia and racism. This thesis contain the theory (what is nationalism, racism, articles about human rights...) and some practical chapters about Russian hooligans, Romanies in Russia or the text about orthodox nationalism.

Klíčová slova

Nacionalizmus, rasismus, xenofobie, lidská práva, Rusko, fotbaloví fanoušci, „jazyk nenávisti“, Romové, pravoslaví, Organizace spojených národů, Všeobecná deklarace lidských práv

Keywords

Nationalism, racism, xenophobia, human rights, Russia, russian hooligans, hate speech, Romanies, ortodoxy, United Nations Organization, Universal Declaration of Human Rights

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Brně dne 30. dubna 2007

Mgr. Martina Vodičková

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu PhDr. Milanu Valachovi, Ph.D. za pomoc a cenné rady, které mi při zpracování mé diplomové práce poskytl.

V Brně dne 21. dubna 2007

Mgr. Martina Vodičková

Obsah

ÚVOD	1
1. LIDSKÁ PRÁVA	3
1.1 HISTORIE LIDSKÝCH PRÁV	4
1.2 ATRIBUTY LIDSKÝCH PRÁV	5
1.3 KATEGORIE LIDSKÝCH PRÁV	6
1.4 VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV	8
1.4.1 Právní postavení Všeobecné deklarace lidských práv	9
1.4.2 Další mezinárodní lidskoprávní dokumenty	10
2. LIDSKÁ PRÁVA V RUSKU	11
2.1 Z HISTORIE	11
2.2 STATUS ÚSTAVY	12
2.3 MEZINÁRODNÍ DOKUMENTY PODEPSANÉ A RATIFIKOVANÉ RUSKOU FEDERACÍ	13
2.4 HNUTÍ NA OBRANU LIDSKÝCH PRÁV V RUSKU	13
3. RASISMUS	16
4. NACIONALISMUS	20
5. NACIONALISMUS V RUSKU	23
5.1 POSLEDNÍ PŘÍPAD	26
6. ULTRAPRAVICOVÉ TENDENCE RUSKÝCH FOTBALOVÝCH FANOUSHŮ	28
6.1 TYPOLOGIE	28
6.2 IDEOLOGIE	30
6.3 PRAKTICKÝ PRŮBĚH	31
6.4 DOSLOV	34
7. „JAZYK NENÁVISTI“	35
7.1 PROJEKTY VĚNUJÍCÍ SE „JAZYKU NENÁVISTI“	35
7.2 PROČ?	36
7.2.1 NĚKOLIK PŘÍKLADŮ VÝROKŮ A SLOVNÍCH SPOJENÍ „JAZYKA NENÁVISTI“	37
7.2.2 ZPŮSOBY VYJÁDŘENÍ „JAZYKA NENÁVISTI“	39
7.3 ÚSPĚCHY A PÁDY	40
8. ROMOVÉ V RUSKU	42
8.1 JAK SE DOSTALI ROMOVÉ DO RUSKA?	42

8.2 VZTAH RUSŮ K ROMŮM	43
8.3 ŽIVOTNÍ SITUACE MENŠIN V RUSKÉ FEDERACI	44
8.3.1 Životní situace Romů v Ruské federaci	46
8.3.2 Romové v Petrohradě	47
8.4 BYLO BY TU JEDNO PŘÁNÍ...	48
9. PRAVOSLAVNÝ NACIONALIZMUS	50
9.1 RUSKÉ PRAVOSLAVÍ	50
9.2 CO SPOJUJE VÍRU A POLITIKU?	51
9.2.1 Rysy pravoslavného nacionalismu	51
9.3 PRAVOSLAVÍ – NACIONALIZMUS – MONARCHIE	53
9.3.1 Nepřítel ze západu	54
9.3.2 Globalizace	55
9.4 PESIMISMUS JAKO ŽIVOTNÍ POSTOJ	55
ZÁVĚR	58
RESUMÉ	61
POUŽITÁ LITERATURA	63
SEZNAM PŘÍLOH	67

Úvod

Lidská práva jsou významným fenoménem v civilizovaném světě již mnoho let. Jedná se o svobody a nároky, které by měly být zaručeny každému člověku na světě. Mluvit o lidských právech nám může připadat jako nudné a zbytečné. To ale jen do chvíle, kdy jsou nám některé základní svobody odepřeny. Je všeobecně známo, že tato, podle mého názoru jedna z nejzákladnějších oprávnění, jsou porušována v řadě zemí (to znamená i v zemích s tzv. demokratickým režimem).

Téma své diplomové práce jsem si vybrala na základě svého dlouholetého zájmu o tuto problematiku. Vzhledem k tomu, že mojí specializací je kromě základů společenských věd i ruský jazyk a literatura, nebylo dlouho nad čím přemýšlet. Jako jedna z mála studentek jsem měla bezprostřední zkušenost z ruského prostředí a na mé studijní stáži jsem mohla sbírat materiál na toto téma přímo v terénu.

Rusko je velmoc, která se podle mého názoru potýká s mnoha problémy. Jedním z nich je i právě již výše zmíněné porušování lidských práv. Z mediálně nejznámějších můžeme jmenovat bojový konflikt v Čečensku a s tím spojené únosy nevinných lidí, šikanu v armádě, teroristický útok v Beslanu, tristní situaci ve věznicích a v soudnictví...

Neboť je Rusko členským státem OSN od roku 1945, přistoupilo i k Všeobecné deklaraci lidských práv, kterou OSN vydalo o tři roky později. Hlavním úkolem mé práce je poukázat na rozpory mezi ochranou lidských práv obyvatel Ruské federace, kterou jim zaručuje tento primární mezinárodní dokument, a realitou rozšířeného porušování těchto základních nároků v ovzduší beztrestnosti.

Vzhledem k tomu, že o konfliktu v Čečensku bylo i v naší zemi napsáno mnoho, zaměřila jsem se především na problematiku ruského nacionalismu. Mnoho výzkumů veřejného mínění naznačuje, že situace v současném Rusku je tristní. Lidé mají pocit, že stále častěji jsou svědky útoků na bezbranné minority. Někteří členové menšin jsou nespokojeni s omezováním osobních práv a vzhledem k určité „rigiditě“ státních orgánů, berou právo do vlastních rukou.

Je zajímavé porovnávat, zda se nacionalismu stává spíše trendem v mediálním světě a častěji články s podobnou tematikou uvidíme v ruském tisku nebo je to fakt, se kterým se Ruská federace nyní vážně potýká. Ať tak či onak, jisté je, že nacionalismus je problémem, který je nutné řešit nezávisle na tom, zda jeho projevy opravdu vzrůstají. Jasně je, že se tento jev v ruské společnosti vyskytuje a i kdyby nebylo možné jej plně vymýtit, je nutné s ním aktivně bojovat.

Výsledky mé práce mohou být užitečné v tom, že uceleně odpoví na kterou problematiku se mohou budoucí učitelé při výuce tohoto fenoménu soustředit¹. Většina států světa selhává v ochraně lidských práv svých občanů. Proto je nutné, aby každému člověku záleželo na dodržování práv ostatních lidí - ať už ve vlastní zemi nebo kdekoli jinde na světě.

Neboť studujeme na pedagogické fakultě, otevírá se nám na poli pedagogickém možnost do jisté míry utvářet osobnosti mladých lidí. Z toho důvodu je nezbytné znát fakta a pravdivou realitu, aby nedocházelo ke zlehčování některých situací doma i ve světě. A proč bychom se v tomto směru nemohli nechat inspirovat zrovna Ruskem?

¹ Je zde myšlen jak fenomén lidských práv, tak i samotný nacionalismus.

1. Lidská práva

Lidská práva a svobody patří k nejzávažnějším nemateriálním hodnotám u většiny občanů demokratických států. Základem těchto názorů je liberálně demokratická tradice veřejného myšlení, která se rozvíjí více než tři sta let. Veškerá filozofie práv člověka je založena na nezpochybnitelné hodnotě, kterou je důstojnost člověka. Jeden ze zakladatelů koncepce práv člověka, francouzský osvícenec Jean Jacques Rousseau, předpokládal, že tato důstojnost je založena na samé podstatě lidského bytí: „Vzdát se svobody znamená vzdát se lidskosti“.²

Důstojnost člověka je zdrojem jeho práv a svobod. V teorii přirozeného práva existuje svým způsobem i určitý předpoklad této důstojnosti. Humanismus lidských práv je zakotven právě v předpokladu, že všichni lidé jsou členy jedné „velké rodiny“, všichni jsou obdařeni rozumem a svědomím, tudíž by se k sobě navzájem měli chovat ohleduplně, v duchu bratrství, měli by si vážit svobod a práv druhého člověka.

Lidská práva jsou univerzálními morálními pravidly fundamentálního charakteru, která přísluší každému člověku při konfrontaci se státní mocí a nejen s ní. Koncepce práv člověka je založena na třech tezích:

1. každá moc je ohraničena
2. každý člověk disponuje svým autonomním světem, do kterého se nesmí vměšovat žádná moc
3. každý člověk brání své práva, má možnost uplatnit svoje požadavky na státu

Nehledě na to, že tato práva náleží do kategorie morálních práv, vyznačují se i jinak celou řadou zvláštností. Morální práva mohou mít lidé díky svým úspěchům a sociálnímu statutu ve společnosti. Lidská práva jsou naopak univerzální, přísluší všem lidem za jakýchkoli podmínek, nehledě na sociální postavení. Jestliže jsou některé morální nároky přidělovány lidem po dosažení určitého věku, to s lidskými právy se člověk na tento svět rodí.

Lidská práva člověku nedaroval ani Bůh, ani stát, proto jsou často nazývána jako „přirozená práva člověka“. Člověk není svými právy povinován

² ROUSSEAU, Jean Jacques. *O společenské smlouvě neboli, O zásadách státního práva*. 2. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova : A.Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-10-4. s.98

nějaké vyšší moci, nemusí nikomu vzdávat hold a být doživotně vděčný, že ho obohatili těmito výsostmi. Lidská důstojnost je neslučitelná s rabskou vděčností. Člověku náleží jeho práva a svobody už z toho statusu, že je člověkem! Jestliže při nedodržování jakýchkoli jiných morálních práv je člověk povinen dokazovat to, že je těchto práv hoden, tak ve vztahu k právům lidským taková potvrzení nejsou nutná.

Schopnost požadovat je jeden z hlavních aspektů lidských práv. Člověk bez práv může prosit a modlit se k těm, kteří mu dávají život, svobodu a blaho. Prosba a modlitba je však výsledkem nerovnoprávného postavení. Navrhování požadavků je už výsledkem svobody. Rab či sluha prosí, svobodný člověk požaduje.

Na rozdíl od jiných práv, jsou lidská práva chráněna před státem. Člověk se vždy nachází v nerovném postavení ve vztahu ke státu. Stát může vnutit svoji vůli lidem a má možnost k tomu použít donucovací síly. Obrazně řečeno – stát mává mečem nad hlavami občanů. Meč je v tomto sova smyslu v rukou státních úředníků, kteří jej používají, ačkoli jsou zmítáni lidskými slabostmi, zájmy a vášněmi. Úředníci mohou zneužít svoji moc, proto je lidem zapotřebí štítu k ochraně před nezákonně používaným mečem. Takovým štítem nám jsou lidská práva, která formují pocit bezpečí ve vzájemném vztahu mezi lidmi a státem, či jinou mocí.

1.1 Historie lidských práv

Termín lidská práva jak je známe dnes, se dostal do popředí až ve 20. století, v minulosti se o těchto právech spíše hovořilo jako o „přirozených právech“ nebo „právech člověka“. Pojem lidských práv či práva neexistoval úplně ve všech dobách či civilizacích³.

V minulosti byla někdy tato práva přiznávána pouze vladařům a šlechtě, zatímco obyčejným lidem jen v malé míře nebo zcela upírána. Po Velké francouzské revoluci byla lidská práva rozšířena i prostým občanům, ovšem bílé pleti. Teprve v roce 1848 byla zrušena roboty (v Rusku bylo zrušeno nevolnictví v roce 1861), po válce Severu proti Jihu bylo zrušeno otroctví v Severní

³ Práva ale nejsou přirozená: jsou to umělé lidské konstrukty, důsledky cíleného uvažování, dějin, etické a politické práce. Práva nedědíme: práva vytváříme. V okamžiku, kdy přestaneme budovat instituce, které je ztělesňují, přestanou existovat.

Americe, před první světovou válkou zavedeno volební a hlasovací právo pro muže, po válce i pro ženy, ale teprve po druhé světové válce byla vyhlášena Všeobecná deklarace lidských práv, která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství. Přesto ještě celá desetiletí museli například američtí černoši usilovat o rovnoprávnost.

Stále jsou v mnohých zemích lidská práva pošlapávána, některé kultury přiznávají ženám méně práv než mužům, v totalitních režimech jsou občanům upírána politická práva (právo zakládat politické strany a volit si své zástupce).

V posledních desetiletích 20. století začala diskuse o rozsahu politických práv, která nejsou omezena jenom na právo volební, jako další oblastí základních lidských práv. Jedním z cílů je i dosažení větší participace občanů v politice, včetně iniciativ a referend. Dnešní morální a političtí filosofové se spíše přiklánějí k pojetí lidských práv ve smyslu přihlášení se k základním hodnotám, jako je svoboda, autonomie a rovnost, spolu s dalšími zřeteli k věcem podstatným pro lidské blaho.

Naproti tomu vznikají i nové iniciativy, které bojují např. za práva dítěte, práva otců, jazyková práva, práva na fungující justici, právo na řešení konfliktů bez násilí, práva homosexuálů, práva zvířat.

Podstatnou roli v oblasti obrany a propagace lidských práv ve světě dnes hrají spolky na ochranu lidských práv. Po roce 1989 začala podobná sdružení působit i v zemích bývalého východního bloku, na začátku devadesátých let můžeme podobný rozvoj zaznamenat i v Rusku.

1.2 Atributy lidských práv

Lidská práva můžeme definovat jako základní normy, bez kterých lidé nemohou žít jako důstojné bytosti. Tato práva se opírají o základní kameny, kterými jsou: svoboda, spravedlnost a mír. Jejich dodržování dovoluje všem lidem a celé společnosti komplexní všestranný rozvoj.

Historie jejich rozvoje je nerozlučně spjata s bojem za svobodu a rovnost po celém světě. Základní principy lidských práv, kterými jsou především úcta

k lidskému životu a lidské důstojnosti, je možné najít v mnoha světových náboženstvích a filozofiích⁴.

Lidská práva byla poprvé vyhlášena ve Všeobecné deklaraci lidských práv⁵. Odezva, s jakou se Deklarace setkala po celém světě, ukazuje na to, že se nejedná pouze o politickou dohodu. Jejím prostřednictvím se zřejmě podařilo uchopit minimálně některé hodnoty lidskosti sdílené bez ohledu na naši státní příslušnost, rasu či náboženské vyznání. Úspěch je to o to větší, že se prvně v historii lidských práv obdobný dokument týká všech bez rozdílu.

Kromě Deklarace existuje spousta jiných mezinárodních paktů týkajících se lidských práv, které ustanovují činnost států a dodržování práv jejich občanů. Charakteristické atributy lidských práv:

- Lidská práva není nutné kupovat, dědit či si na ně vydělávat. Náleží lidem už z toho postu, že jsou lidmi. Lidská práva jsou pro každého člověka neoddělitelným atributem, jsou tedy *univerzální*.
- Lidská práva náleží všem lidem, bez ohledu na rasu, pohlaví, náboženskou, politickou příslušnost, nezávisí ani na národnostním či sociálním původu. Všichni lidé se rodí sobě rovnými – lidská práva jsou tedy *všeobecná*.
- V Listině základních práv a svobod se píše, že základní práva a svobody jsou *nezadatelné, nezczitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné*.
- Aby mohli žít důstojně, musí mít lidé současně právo na svobodu, bezpečí a přijatelnou životní úroveň – z tohoto vyplývá, že lidská práva jsou *nedělitelná*.

⁴ Křesťanství je známo svým „Desaterem“ – jež je v evropské kultuře i mimo okruh náboženství považováno často za „etické minimum“, neboť 4. až 10. přikázání desatera vymezuje základní mezilidské vztahy. Islám tvrdí, že „život dává člověku Bůh a jenom On má právo jej vzít; nikdo jiný nemá právo život ničit.“

⁵ Počátkem roku 1947 mělo mezinárodní společenství stále ještě před očima hrůzy druhé světové války a hledalo způsoby, jak zabránit jejich opakování. Organizace spojených národů proto ustavila osmičlennou komisi lidských práv, která měla za úkol připravit předběžnou verzi budoucí deklarace zakotvující základní lidská práva a svobody. Do čela tohoto přípravného výboru byla zvolena Eleanora Rooseveltová, vdova po bývalém prezidentovi Spojených států amerických. Všeobecná deklarace lidských práv a svobod byla 10. prosince 1948 přijata všemi 52 tehdejšími členy Spojených národů tento den se od té doby každoročně připomíná jako Mezinárodní den lidských práv.

1.3 Kategorie lidských práv

Pokud jsme schopni potvrdit, že každému člověku náleží lidská práva, musíme se také zavázat k jejich dodržování. To znamená, že každý člověk je povinen dodržovat lidská práva druhých. Lidská práva lze rozdělit obecně do tří kategorií:

1. Občanská a politická práva – právo na život; právo na svobodu a bezpečí; právo nebýt vystavován mučení a zotročování; právo na účast v politickém životě; právo na svobodný názor a jeho vyjádření; právo na svobodu slova, svědomí a náboženství; právo na shromažďování.
2. Ekonomická a sociální práva – tato práva jsou orientována na sociální ochranu. Například právo na práci; právo na vzdělání; právo na dostatečnou životní úroveň; právo na lékařské ošetření atd.
3. Práva, vztahující se k životnímu prostředí a kulturně-duchovnímu rozvoji osobnosti. Mezi ně patří například: právo na život v čistém a chráněném životním prostředí; právo na kulturní, politický a ekonomický rozvoj osobnosti...

Známé dělení, které je dobré uplatňovat třeba při výuce, zohledňuje především otázku, která práva bývají nejčastěji prohlašována za lidská. Na základě posuzování formálních deklarací je můžeme rozdělit do šesti kategorií.

První a často nejpřednější je právo na život. Může být chápáno jako právo nebýt zabit nebo fyzicky napaden, nebo jako právo být chráněn před zabitím a napadením, nebo jako právo na základní materiální podmínky k životu nebo minimum zdravotní péče.

Za druhé je to svoboda, která v deklaracích figuruje vždy na předním místě. Někdy se vymezuje jako právo na svobodu v obecném smyslu, někdy se jí rozumí právo na partikulární svobody, z nichž je nejpodstatnější svoboda myšlení, vyjadřování, náboženství, spolčování a pohybu.

Za třetí, právo na vlastnictví, které mělo důležité místo v raných formulacích práv, zůstalo ve většině formulací dvacátého století, ačkoli je dnes chápáno jako právo s určitými omezeními, konkrétně v rozsahu, v němž vlastnictví může bránit veřejnému prospěchu.

Za čtvrté jsou to práva týkající se občanova individuálního statutu, jako jsou národnostní a demokratická práva.

Za páté práva týkající se způsobu vlády, konkrétně vlády zákona a výkonu spravedlnosti, jako je například právo nebýt svévolně zatčen a právo na řádný soud. Poslední dvě kategorie práva by nebyly pochopitelné v termínech původního pojetí přirozených práv jako práv užívanými lidmi „ve stavu přirozenosti“, který byl definován jako stav bez vlády. Lze je však chápat jako přirozená nebo lidská práva, protože morální status přičítaný osobám může obsahovat důsledky vzhledem ke způsobu, jakým s nimi bude zacházeno v rámci a ze strany politických institucí a soukromých sdružení.

A konečně za šesté, lidská práva zahrnují nárok na určité společenské, ekonomické a kulturní statky. Například právo na vzdělání, práci, sociální zajištění, odpočinek a volný čas, a na životní úroveň dostačující pro zdraví a blaho jednotlivce. Přestože nároky na takový druh práv nejsou zcela bezprecedentní, v rámci tradice lidských práv se dostaly na přední místo až v našem století. Logická je též teze, že lidé jsou v celosvětovém měřítku zodpovědní za materiální blaho druhých.

1.4 Všeobecná deklarace lidských práv

Světově rozšířeným dokumentem, týkajícím se lidských práv je Všeobecná deklarace lidských práv. S názvem tohoto mezinárodního dokumentu uznávaného v mnoha státech světa je spojena Organizace spojených národů, která vznikla po 2. světové válce proto, aby zabránila dalším válkám a napomohla řešit konflikty mezi státy mírovou cestou. Sídlí v New Yorku, kde také zasedá jeden z jejích orgánů, zvaný Rada bezpečnosti, jenž rozhoduje například o tom, jaké hospodářské sankce uvalit na země, které ohrožují bezpečnost ve světě, či zda přímo nasadit mezinárodní vojska OSN k potlačení útočníka.

Základním obsahem Deklarace je vyhlášení nedotknutelné jedinečnosti každého člověka. Deklarace byla přijata Organizací spojených národů 10. prosince 1948⁶ (8 států se zdrželo hlasování – mezi nimi bylo Rusko). V tomto dokumentu je předkládán seznam práv, která jsou vlastní všem lidem na celém

⁶ „Přijetí deklarace nebylo zdaleka jednoduchou záležitostí. Musely být vyřešeny mnohé sporné otázky - některé arabské státy měly například připomínky k rovnosti partnerů v manželství a vyspělé státy lobovaly proti kodifikování určitých sociálních a ekonomických práv. Než dospěli delegáti ke konečné podobě všeobecné deklarace, hlasovali takřka o každém slovu a počet jednotlivých hlasování tak přesáhl 1 400.“

světě, nezávisle na jejich rase, barvě kůže, pohlaví, jazyku, náboženství, politických a jiných přesvědčeních, na národnostním a sociálním původu, na majetku či sociálním postavení.

V úvodu Všeobecné deklarace lidských práv se prohlašuje, že práva a svobody v dokumentu obsažené se vztahují na všechny bez rozdílu, že všem náleží již od narození a že nikomu nemohou být upřena. Následné články se dělí do dvou hlavních kategorií. Ta první se skládá z občanských a politických práv (články 3 až 21) jako například právo na spravedlivý soud nebo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Jsou to vesměs práva, která jednak zajišťují člověku právo na aktivní účast na chodu společnosti a za druhé ho mají ochraňovat před svévolným zacházením státního aparátu. Druhá kategorie (články 22 až 27) pak zahrnuje ekonomická, sociální a kulturní práva, která garantují možnost osobního rozvoje a plnohodnotného zapojení do společnosti, což rozhodně není, pokud se jen trochu zamyslíme, samozřejmostí. Člověku je tak přiručeno právo na vzdělání, odpočinek a dokonce i na práci.

V textu Deklarace je také řečeno, že vlády jednotlivých států se zavazují dodržovat lidská práva nejen svých občanů, ale i práva občanů ostatních států. Jinými slovy, národní hranice nejsou překážkou k poskytnutí pomoci všem lidem v boji za přiznání jejich práv. Od roku 1948 plní Všeobecná deklarace lidských práv roli mezinárodního standardu zaštiťující lidská práva.

V roce 1993 proběhla ve Vídni druhá mezinárodní konference o lidských právech, jejíž účastníci (171 zemí světa, ve kterých žije 99% všech obyvatel Země) znovu potvrdili upřednostnění ochrany lidských práv, která se stala „legitimním zájmem celého mezinárodního společenství“ a že „všechna lidská práva jsou univerzální, nedělitelná, vzájemně provázaná a související“.

1.4.1 Právní postavení Všeobecné deklarace lidských práv

Ačkoli Všeobecná deklarace lidských práv inspirovala vznik mnoha jiných právních dokumentů, sama není právně závazným dokladem. Nicméně i přesto jsou v ní zakotveny obecné principy, které mají velký vliv na veřejné mínění v celém světě. Podle některých teoretiků nabylo toto prohlášení závaznosti jako právní obyčej.

Zásady, které jsou v ní vyhlášené, nabývají právní síly v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a v Mezinárodním paktu o

hospodářských, sociálních a kulturních právech. Země, které ratifikovaly tyto dohody, na sebe vzaly odpovědnost přijmout na svém území zákony dodržující lidská práva. Bohužel více jak polovina zemí světa ještě neratifikovala tyto dokumenty.

1.4.2 Další mezinárodní lidskoprávní dokumenty

Přijetí Všeobecné deklarace znamenalo pouze první krok na cestě, kterou mezinárodní společenství nastoupilo. Bylo nutné například ratifikovat dokument na úrovni jednotlivých států a přijmout celou řadu mezinárodních dohod, které by uvedly principy zakotvené ve Všeobecné deklaraci do praxe. Vzhledem k situaci některých skupin lidí (např. žen a dětí) přistoupily Spojené národy k přijetí dalších dokumentů, které sice ze základní deklarace vycházejí, ale podstatně ji rozšiřují a zaměřují se vždy právě na konkrétní skupiny. Tyto další deklarace jsou:

- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (1950)
- Evropská sociální charta (1961)
- Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (1965)
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966)
- Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (1979)
- Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (1984)
- Úmluva o právech dítěte (1989)

2. Lidská práva v Rusku

Mohlo by se zdát, že tak velká země jako Ruská federace je plná bezpráví a útlaku. Musíme však přiznat, že po rozpadu Sovětského svazu ušel tento obr daleký kus cesty. S současné době se nachází země mezi Evropou a Asií v situaci, kdy jsou sice uznána lidská práva jako neoddiskutovatelný fakt jednotlivých jejích občanů, ale na druhou stranu jejich dodržování je často porušováno či jinak obcházeno a radikálně omezováno. Rusko má před sebou tedy ještě dlouhou pouť, aby se mohlo přiblížit alespoň těm zemím, které nad dodržováním základních práv lidí snaží pevně bdít.

Kauzy, jimž se věnují ochránci práv a někteří novináři⁷ dokládaly a dosud dokládají, že země, která od Gorbačovových dob koketovala s demokracií, se vůlí špiček a většiny obyvatel obrací k autokracii a že se s tím nedá nic dělat.

2.1 Z historie

V Rusku neexistovala demokratická tradice preference lidských práv a svobod. Liberálně-demokratické hodnoty byly cizí ve všeobecném povědomí dorevolučního období. Po revoluci v roce 1917 práva a svobody vyhlášené v „Deklaraci práv pracujícího a vykořisťovaného lidu“⁸ a poté v Ústavě roku 1918 ignorovaly celé vrstvy obyvatel. Nejednalo se pouze o práva politická, šlo i o celou řadu základních lidských práv – právo na život, právo na vlastnictví... Byly zavrženy všechny garance nedotknutelnosti osobnosti, princip presumpce neviny a jiné.

Ústavy z let 1936 a 1977 vyhlásily práva a svobody občanů, avšak v rámci totalitního režimu měla tato práva pouze formální charakter.

Devadesátá léta jsou obdobím prvních krůčků nové demokratické státnosti v Rusku. Stát se začíná bít za lidská práva. Byly přijaty „Deklarace práv a svobod člověka a občana“⁹ (1991) a Ústava Ruské federace (1993).

Ústava Ruské federace hlásí ve svém článku č. 17, že: „Základní lidská práva a svobody jsou nezcizitelná a náleží každému člověku od jeho narození“, a také přiznává a garantuje veškerá lidská práva a svobody v souladu s běžnými principy a normami mezinárodního práva.

⁷ Například zavražděná Anna Politkovská

⁸ Декларация прав трудящихся и эксплуатационного народа

⁹ Декларация прав и свобод человека и гражданина

2.2 Status Ústavy

Článek 57 Ústavy SSSR zajišťoval občanům právo na podání soudní stížnosti na státní úředníky, kteří protizákonně využívali své moci. Ale zároveň vyšlo najevo, že způsob podání soudní stížnosti musí být regulován speciálním zákonem, který déle jak 10 let nebyl přijat, což dávalo soudům možnost odmítat příjem žalob. Takovým způsobem byli občané SSSR zbaveni práva, které bylo zakotveno v Ústavě.

A nyní se krátce podívejme na situaci v současném Rusku. Článek 59 Ústavy Ruské federace upozorňuje na to, že pokud přesvědčení či víra brání občanu ve výkonu vojenské služby, tak má tento člověk právo na alternativní výkon služby. V článku je rovněž řečeno, že musí být přijat zákon o alternativním výkonu vojenské služby, který zatím neexistuje. Ale protože je Ústava zákonem primárním, tak mohou občané od státních orgánů plnících povolání k výkonu vojenské služby požadovat výkon alternativní vojenské služby. V této otázce vzniklo již několik soudních sporů, které však vyhráli občané, protože Ústava byla na jejich straně.

Ústava Ruské federace obsahuje obšírný seznam práv a svobod člověka a občana. Protože jsou v životě lidská práva často narušována, představuje Ústava široké možnosti jejich obrany a to jakýmkoli způsobem v souladu se zákonem.

Nejefektivnější a nejvíce účinnou se jeví být soudní ochrana. Článek 46 Ústavy hlásá, že „každému je garantováno právo na soudní ochranu jeho svobod a práv“. Zájmeno *každý* znamená, že na tuto ochranu mají právo všichni občané bez rozdílu, přičemž tak mohou být ochraňována všechna práva, nezávisle na tom, ve kterém dokumentu jsou zakotvena. Občané se mohou obrátit se svojí žalobou na jakýkoli soud (od okresního k vrchnímu), pokud mají dojem, že jsou jejich práva kýmkoli narušena.

V posledních letech se v zemi stala běžná praxe rozdělovat soudy podle toho, jaký druh žalob projednávají. V těchto sporech bývá žalovanou stranou stát – například: Soudní řízení na úhradu škod způsobených v souvislosti s havárií v Atomové elektrárně Černobyl. Občané stále častěji vyhrávají tyto soudní spory.

2.3 Mezinárodní dokumenty podepsané a ratifikované Ruskou federací

V roce 1996 vstoupilo Rusko do Rady Evropy a ratifikovalo mnohé mezinárodní dokumenty.

5. května 1998 Rusko ratifikovalo regionální evropskou Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a protokoly č. 1, 4, 7, 9, 10, 11. Dále Rusko přijalo Evropskou smlouvu o zabránění mučení a nelidském či ponižujícím zacházení nebo trestání a doplňující protokoly. 21. srpna 1998 schválilo Rusko Rámcovou smlouvu o ochraně národnostních menšin.

Pokud budeme hovořit o paktech a smlouvách Organizace spojených národů v oblasti lidských práv, můžeme tvrdit, že dokumenty, které byly podepsány v období SSSR byly převzaty i Ruskou federací. Jedná se zejména o:

- Všeobecnou deklaraci lidských práv
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech; Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Deklarace práv dítěte

2.4 Hnutí na obranu lidských práv v Rusku

Pokud bychom chtěli hovořit o lidskoprávních organizacích v Rusku, musíme si uvědomit, že tato země prožila na počátku devadesátých let převrat nebývalých rozměrů. Do této doby v se v podstatě nedá mluvit o organizacích bojujících za ochranu lidských práv, neboť lidská práva byla pouze formálním pojmem, komunistickou mocí silně potlačovaná. Sovětská moc zlikvidovala svobodný tisk i opoziční politické strany. Pod vládní kontrolu spadala samozřejmě i veškerá umělecká činnost.

Ideálem sovětského modelu veřejné organizace bylo schéma, do kterého by vždy byla zapojena totalitní státní moc. V tomto modelu by měl každý své přesně vymezené místo podle hierarchického uspořádání jak ve výrobě, tak i v rozdělování materiálních, sociálních a duchovních vymožeností. Šlo o vytvoření systému, ve kterém by byla jakákoli nezávislá iniciativa vyloučena. Je jasné, že tato totalitní utopie nebyla nikdy realizována absolutně.

V polovině 40. let začalo nové pokolení sovětské inteligence odporovat moci, byly zakládány nesčetné neformální kroužky. Tyto organizace nebyly politizovány, lidé v nich projevovali spíše zájem o pololegální západní umění, hudbu... Samozřejmě v podmínkách státního teroru bylo intelektuální volnomyšlenkářství více než riskantní. Stovky mladých lidí byly poslány do GULAGů¹⁰. Po smrti Stalina (1953) se situace v SSSR nějak zvlášť nezlepšila. Lidská práva byla neustále pošlapávána, pracovní tábory existovaly až do osmdesátých let a skupiny intelektuálů bojující za svoje práva nemohly vystoupit z illegality.

Rozvoj občanských iniciativ můžeme zaznamenat až po srpnu 1991. Devadesátá léta jsou v Rusku ve znamení rozvoje mnoha nestátních organizací, sběru sil k veřejné práci a profesionalizace. Podle některých údajů pracovalo v Rusku do roku 2001 stabilně více jak 20 – 30 tisíc nestátních organizací různé profilace, do jejichž činnosti bylo zapojeno okolo jednoho miliónu aktivistů.

V období vlády prezidenta Jelcina si hnutí na ochranu lidských práv nikdo skoro ani nepovšimnul. Organizace neměly prakticky žádný vliv na dění ve státě. Tématika lidských práv se ocitla v centru zájmu veřejnosti teprve v letech první čečenské války (1994 – 1996). Ostrá kritika nestátních organizací směřovaná na politiku vlády rozdělila veřejnost na dva tábory. Tehdy byly poprvé aktivisté obviněni z podpory „protivládních nálad“. Situace se změnila po začátku druhé čečenské války (1999). Někteří novináři, aniž by jim to bylo nařízeno „shora“, osočovali členy hnutí na obranu lidských práv z podpory separatizmu a terorizmu. Naproti tomu teprve v této době poznali některé občanské iniciativy, že mohou mít nějaký vliv na rozhodnutí vlády.

Ruské politické instituce měli možnost se poprvé vážně zamyslet nad rolí občanských hnutí v životě země. V roce 2001 bylo na popud Kanceláře prezidenta Ruské federace svoláno „Občanské forum“, které se jevilo jako vnější projev těchto zájmů. Mezi nejznámější ruská hnutí bojující za ochranu lidských práv bezesporu patří:

- Moskevská helsinská skupina (www.mhg.ru)

¹⁰ GULAG (Главное управление исправительно-трудовых лагере́й) byla státní instituce Sovětského svazu řídící a spravující systém koncentračních a pracovních táborů SSSR. Na rozdíl od německých vyhlazovacích táborů GULAG představoval spíše tábory produkující otrockou práci.

- Memorial (www.memo.ru)
- Sova (www.sova-center.ru)
- Centrum žurnalistiky v extrémních situacích (www.cjes.ru)
- Jurix (www.jurix.ru)

3. Rasismus

„Rasismus je nevědecká nehumánní teorie o nadřazenosti lidských ras¹¹ a etnických skupin. Nenávist k lidem určité rasy a její projevy (utlačování apod.).“¹²

Rasismus vstoupil do evropského povědomí ve druhé polovině devatenáctého století. Jako politická síla vystoupil do popředí v podobě antisemitismu na přelomu století, aby se pak stal intelektuální základnou nacismu.

Intelektuální základ rasového výkladu lidského světa najdeme v osmnáctém století. Tehdy vznikla antropologie, nová vědecká disciplína usilující o definici postavení člověka v přírodě empirickou metodou. Lidé byli pozorováni, hodnoceni a srovnáváni. Hledání jednoty a harmonie ve světě lidí dalo vzniknout víře v jednotu duše a těla. Věřilo se, že tuto jednotu lze také pozorovat a hodnotit.

Zcela běžně byly používány stereotypy k hodnocení jednotlivců. Odlišné fyziologické charakteristiky začaly být považovány za známky existence duševních, psychologických a kulturních rozdílů. Od počátku devatenáctého století existovala již celá řada otevřeně rasistických vědeckých pojednání, přírodovědeckých i antropologických. Nové humanitní vědy, které se pokoušely co nejvíce přiblížit vysoce uznávaným přírodním vědám, se snažily přisoudit duševním nebo morálním vlastnostem tutéž dědičnou neměnnost, jaká byla připisována vlastnostem fyziologickým¹³. Protože černoši byli dědičně černochoy, museli také být dědičně „líní a nepořádní“. Koncem 19. století vzniká v Anglii rasově antropologická škola v čele s Houstonem Chamberlainem, jehož názory se přímo inspiroval i Adolf Hitler. Chamberlain věřil, že Židé představují absolutní zlo, zatímco Němci jsou vyvolený národ. Osud civilizace závisí na boji mezi Árijci a Semity. Vítězství Židů znamená její zničení, zatímco vítězství Árijců bude počátkem duchovní revoluce, koncem současné degenerace a počátkem nové éry.

¹¹ Rasu můžeme definovat jako skupinu lidí stejného rodu lišící se od ostatních typickými znaky, jako je např. barva kůže nebo kvalita vlasů.

¹² PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. *Akademický slovník cizích slov*. Praha : Academia, 1995. 2 sv. (445, 834 s.). ISBN 80-200-0497-1 s. 325

¹³ Zde můžeme vycítit i vliv pozitivizmu jako nového přístupu ke skutečnosti. Víme, že pozitivističtí filozofové se zabývali především teorií společnosti (připomeňme A. Comta)

V průběhu celého devatenáctého století tvoří tyto pokusy přistupovat ke zkoumání duše skrze tělo jednu z výrazných charakteristik rasismu. V Evropě byly v této době všeobecně uznávány dvě myšlenky: že existují vnitřní psychologické rozdíly mezi rasami, a že jen lidé jedné „krve“ mohou sdílet jedno kulturní a intelektuální dědictví. Vznik nacionalismu, který připisoval velkou důležitost národním dějinám a jazykům, spolu s dlouhým zápasem Evropy proti francouzské revoluci a racionalistickému dědictví osvícenské éry pomohly vytvořit podmínky, v nichž se mohl rasismus rozvíjet, až se stal politickou silou a základem teorie dějin.

Systemizace rasistického myšlení devatenáctého století je dílem Arthura de Gobineau, který napsal Pojednání o nerovnosti lidských mas - dílo založené na historii, antropologii a lingvistice. Gobineau tvrdil, že rasový princip objasňuje minulost, přítomnost i budoucnost a určuje osud civilizace. Ta se stává dekadentní, když dojde k mísení ras. Žádná rasa není schopna zachovat si čistotu a čím více se mísí, tím více degeneruje.

Dle Gobineaua existují tři hlavní rasy: žlutá, černá a bílá. Žlutá rasa je materialistická, chybí jí fantazie a její jazyk není schopen metafyzického vyjadřování. Černá rasa postrádá inteligenci. Árijská rasa, která byla kdysi elitou v Indii, má mezi bílými postavení šlechty. Jejími typickými rysy jsou láska ke svobodě a cti a kult duchovnosti. Gobineau nebyl antisemita a odsuzoval otroctví, ale svým výkladem dějin lidstva na základě rasové teorie a dokládáním výsadního postavení árijské rasy plně vyhovoval pangermánskému hnutí, které použilo jeho teorii jako pojmový rámec svého nacionalismu a antisemitismu.

Ucelenou politickou teorií se však rasistické myšlení stalo teprve až vstřebalo sociální darwinismus¹⁴. Myšlenek „přirozeného výběru“, boje o existenci a „přežití nejsilnějších“ se okamžitě chopili teoretici rasismu. Biologický determinismus aplikovaný na humanitní vědy se pro ně stal normou ospravedlňující existující nerovnost nebo nerovnost, kterou je třeba zavést, aby bylo možno obnovit přirozený řád zničený liberalismem, demokracií, francouzskou revolucí nebo marxismem.

Na konci devatenáctého století bylo toto spojení sociálního darwinismu a rasismu už v Evropě zcela běžné. Někteří teoretikové věřili, že rozdělení lidí ve

¹⁴ Sociální darwinismus - aplikace teorie Ch. Darwina na společnost. Sociální život je zde pojímán jako nelítostný boj mezi jedinci a skupinami.

společnosti podléhá přísnému determinismu a že předurčení rasy je nezměnitelné. Árijský element vždy nesl břemeno dějin, zakládal civilizace a vytvářel umění a vědy, objevoval nové země a všude probouzel ekonomickou aktivitu. Ve výčtu pseudovědeckých teorií můžeme pokračovat i připomenutím frenologie¹⁵, jejíž teorie duševních vlastností člověka byla založena na vnějším vzhledu jedince atd.

Sociální darwinismus spojený s rasismem okamžitě vedl k desakralizaci¹⁶ člověka a asimilaci společenské a fyzické existence. Pro takové rasisty byla společnost organismem řízeným stejnými zákony jako živý organismus, lidský rod byl podřízen stejným zákonům jako ostatní druhy zvířat a lidský život nebyl nic jiného než neustálý boj o přežití. Podle jejich představ patřil svět těm nejsilnějším, kteří jsou také ti nejlepší.

Myšlenka etnické nerovnosti různých národů převládla pak na přelomu století. Díla rasistického a často antisemitského charakteru představující syntézu rasismu a sociálního darwinismu byla velmi četná, a některá se dokonce stala bestsellery.

Šíření myšlenek rasismu, údajně vědeckého charakteru, včetně myšlenky, že Židé jsou lidská skupina, která je prokazatelně podřazená, hrálo hlavní roli v dlouhém procesu podkopávání celé politické kultury založené na racionalismu, individualismu a lidských právech. Tyto myšlenky zvítězily nejen v Německu, ale také v jiných zemích, jako například v Itálii, kde byly v roce 1938 přijaty rasistické zákony, nebo ve Francii, kde byly v roce 1940 po nastolení „vichistického režimu“ schváleny rasistické zákony velmi podobné Norimberským zákonům.

Rasismus tedy fungoval jako jedna z nejúčinnějších technik nacistické propagandy, jejímž cílem bylo ovládnout německý lid a udržet ho pod kontrolou. I když německá Třetí říše skončila jarem 1945, myšlenky rasismu jako stavebního kamene některých politických ideologií přetrvávají bohužel dodnes.

V USA se od dvacátých let 20. století dostával do popředí Ku-klux-klan , který hlásá nadřazenost bílých nad černými. Tato organizace vznikla již v roce

¹⁵ Názor o souvislosti tvaru lebky s povahou člověka (lebosloví)

¹⁶ „Odposvátnění“

1865. Mezi černošským obyvatelstvem šířila a šíří strach, i když je od r. 1871 zakázána.

V České republice byla jako strana, která se profiluje na problematice rasismu a přistěhovalectví, považována SPR-RSČ. Této straně vadil především příliv imigrantů a neřešení rómské problematiky.

S problematikou rasismu v Evropě (ale i v Rusku) je spojena subkultura skinheads. Většina ultrapravicových skinů se přiklonila k importovanému nacionálně socialistickému ideovému směru, který sestává z přímé návaznosti na německý nacionální socialismus.

Antropologové již dříve konstatovali neoprávněnost názoru, že jedna rasa je lepší či dokonalejší než rasa jiná. Některé názory jsou uvedeny v rezoluci UNESCO z roku 1967¹⁷, kde se říká:

1. Lidstvo je jednotného původu.
2. Neexistují méněcenné rasy.
3. V každé rase jsou jedinci nadanější a méně nadaní.
4. Neexistují divoši, jsou jen rozličné lidské kultury.
5. Odlišné vlastnosti lidí jsou výslednicí sociálních, genetických a geografických činitelů životního prostředí.
6. Rozdíly mezi rasami nejsou větší než rozdíly mezi jednotlivci téže rasy.

¹⁷ Deklarace UNESCO o rase a rasových předsudcích (Paříž, 1967)

4. Nacionalismus

Nacionalismus zdůrazňuje ve výkladu historického vývoje světa i v analýze současné politiky význam národů a obvykle tvrdí, že „národní charakter“ je rozlišujícím faktorem. Podle něj by všichni lidé měli mít pouze jednu neměnnou národnost, z níž by odvozovali svou identitu. Znamená to, že lidé by se měli nejdříve chápat jako členové národního společenství, a až pak být členy nějakého užšího či širšího seskupení, a že by měli být připraveni k jakékoli oběti, bude-li to vyžadovat obrana či rozvoj zájmů národa, bez ohledu na možnou újmu zájmů jiných, nenárodních.

Nacionalismus obvykle ústí do požadavku, aby každá národnost byla organizována ve svrchovaném státě. Většina badatelů fakticky staví mezi nacionalismus a tento požadavek rovnítko. I přesto, že existuje mnoho vědeckých argumentů svědčících o opaku, není vhodné činit z požadavku samostatné státnosti definující charakteristiku národnostního hnutí.

Na národnostním hnutí je směřodonné to, že chce reprezentovat příslušníky národnosti na základě společných materiálních a kulturních zájmů. Vyzývá své stoupence k tomu, aby podřídili své zájmy těm, které jsou sdíleny příslušníky národní skupiny.¹⁸ Většina takových národních hnutí, má ve svém programu požadavek nezávislé státnosti. Na druhé straně nemusí být tento požadavek pravidlem. Oficiální požadavky národních hnutí nemusí zahrnovat státnost, neboť si jeho vůdci mohou uvědomovat, že nejlepší cestou ke konečnému cíli je zaměřit se nejdříve na rozšiřování politické autonomie.

Jestliže v této analýze vycházíme z tvrzení, že význam národnosti je vše přesahující, pak můžeme i nadále pohlížet na požadavky politické autonomie jako na prostředky k prosazování národnostních cílů, které spočívají v povznesení kulturních a materiálních zájmů těch, kdo jsou sjednoceni společnou národností. Nezávislost si však může vyžádat i ekonomickou cenu. Nacionální hnutí, požadující vysoký stupeň politické autonomie (který znamená i řízení vzdělávacího systému, kulturních institucí atd.) a ekonomické zvýhodnění svého regionu ze strany ostatních částí země, není proto o nic slabší než to, které požaduje absolutní nezávislost.

¹⁸ Například irští nacionalisté se v devatenáctém století politicky nacházeli mimo běžné rozdělení na liberály a konzervativce ve zbytku Spojeného království. Chtěli své zemi prospívat prosazováním výhradně irských zájmů na zemědělské reformě, zneplatnění trestní legislativy a politické samosprávy Irska.

Přesvědčení, že národnostní hnutí musí usilovat o nezávislou státnost, vychází ze zjednodušeného hodnocení schopnosti států přizpůsobit své vnitřní uspořádání, aby byly uspokojeny národní aspirace. Vyhroceným znázorněním této schopnosti je transformace Belgie v průběhu druhé poloviny dvacátého století: z centralizovaného státu se změnila na něco, co spíše připomíná konfiguraci dvou národních substátů.

Nacionalismus jako univerzálně použitelná doktrína tvrdí, že všichni lidé by měli být nejvyšší měrou oddáni vlastnímu národu. Příslušnost k národu se proto nazírá jako základní dobro každého člověka. Nacionalismus však také může mít partikularistickou podobu, to znamená, že často se snaží prosazovat zájmy dílčí před zájmy obecnými. Na národnostní cítění je zde nahlíženo jako na politický důraz sledování národního zájmu bez ohledu na jiné hodnoty, jakými jsou například zabránění krveprolití, respekt k mezinárodnímu právu či úcta k jiným zemím. Tento partikularistický nacionalismus se vyznačuje nadměrou sobectvím, jež je chápáno jako prosazování vlastních zájmů bez zřetele k zájmům jiných. Pro univerzální nacionalismus je charakteristickým rysem individualismus, podle něhož je legitimní realizovat vlastní zájmy za stejných podmínek, jaké mají jiní. Partikulární nacionalismus rozpracovaný jako ideologie se stává imperialismem, který má ospravedlnit zábor území neobydlených příslušníky imperialistického národa, buď s cílem se tam usadit, nebo získat výhody (většinou se jedná o výhody vojenské nebo ekonomické).

Jako ideologie dává nacionalismus určitou konkrétní odpověď na otázku po pravých základech lidského společenství. Je proto v zásadním rozporu s každou ideologií, která přináší odpověď odlišnou. Nápadným příkladem je personalismus, jež je vystižen tvrzením E. M. Forstera, že měl-li by si vybrat mezi zradou své vlasti a zradou přátel, doufá, že by měl dost odvahy zradit vlast.

V praxi se nacionalismus může spojit s ideologiemi liberalismu, socialismu a komunismu. Nacionalismus vždy zaujímá první místo, a dalším ideologiím náleží podřazené postavení, zčásti definující obsah národního ideálu. Ruští nacionální bolševici používají na svých vlajkách symboly spojující nacionalismus a bolševismus s fašismem. Tyto proudy jsou již však značně ideologicky pokroucené a často spojují právě protikladné teorie společnosti.

V literatuře o nacionalismu nacházíme pokusy určit pravidla, podle kterých se historicky jednotlivým skupinám připisovala národnost či národní ráz. Hlavní rozpory existují mezi „objektivním“ chápáním národnosti, podle něž je národnost přirozenou lidskou skutečností, tvořenou mateřským jazykem, etnickým původem atd. a „subjektivním“ hlediskem, podle kterého je národnost psychologickým jevem, kdy národnost představuje spíše společný pocit a organizovaný nárok než odlišující atributy, které lze obsáhnou v jedné přesné definici.

Různé verze prvního pojetí se skládají z pseudobiologie. Druhé pojetí lépe zahrnuje skutečnou proměnlivost národní identity. Proměnlivá povaha národnosti nepochybně významně přispívá k oblibě nacionalismu jako ideologie. Zároveň zpochybňuje hodnotu každého pokusu o jednoduché vysvětlení jeho popularity.

5. Nacionalismus v Rusku

Rusko je obrovská země. Spousta národností zde žije už stovky, a možná i tisíce let. Takže opravdu čistokrevných Rusů zřejmě už mnoho není. Jsou tam tak promíchány mezi sebou různé národy, že potkat čistokrevného Rusa je možné jen někde v tajze nebo na Sibiři. Kdo se tedy může nazvat Rusem? A jak by měli vypadat opravdoví Rusové? Musejí mít modré oči a světlé vlasy i pleť? A nebo jsou tmavovlasí s tmnou pletí? Jestli patří k evropské rase, anebo asiatské? To opravdu nikdo neví. podle čeho teda v samotném Rusku rozdělují, kdo je Rus a kdo ne? No, hlavní kritéria jsou jméno a řeč a taky zevnějšek. Kdo se jmenuje Ivanov, Petrov nebo Sidorov, má to v životě jednodušší, než ten, kdo se jmenuje Robinovič, Kulchyl'alijev a nebo Akapjan. Kdo mluví rusky bez přízvuku a bez akcentu, má větší šanci dosáhnout v životě větších úspěchů.

V posledních letech se čtenář ruského tisku nevyhne palcovým titulkům, které popisují násilně trestné činy motivované „národními zájmy“. Zahraniční studenti, především ti z Afriky a Číny, jsou napadáni ve všech městech bez rozdílu. Na jaře roku 2004 Ruskem otrásl případ brutální vraždy devítileté holčičky, která se vracela se svým otcem z procházky. Dívka zemřela následkem 11 bodných ran. Opilí výrostci, kteří děvčátko doslova ubodali před zraky jejího otce prý vykřikovali hesla jako : „Rusko Rusům“. 4. listopadu roku 2006 proběhly v různých ruských městech oslavy státního svátku Dne národní jednoty¹⁹. Média veřejně doporučovala občanům, aby se vyhýbali centru města a Náměstí tří nádraží, kde se měl ultrapravicový průvod po ránu formovat.

Přicházejí v Rusku k moci fašisté a rasisté? Jako obvykle je situace poněkud komplikovanější. Ruský nacionalismus má dlouhou tradici a jeho součástí byly i otevřeně xenofobní a rasistické prvky. Stačí vzpomenout na carskou Černou sotňu²⁰. Ale nejde jen o marginální, byť často vysokými místy

¹⁹ Tento svátek se oficiálně slaví od roku 2005. Kreml chce Dnem národní jednoty posílit vlastenectví mezi Rusy. V Moskvě se ale roku 2005 oslav chopili ultranacionalisti. Centrem hlavního města jich pochodovalo asi tisíc - nesli přitom transparenty hlásající nadřazenost ruského národa. Mezi plakáty a vlajkami bylo vidět i svastiku. "Komu patří Moskva?" volal jeden z účastníků. "Rusům!" odpovídal dav. V následných projevech se útočilo na přistěhovalce, zahraniční dělníky a na Západ všeobecně.

²⁰ „Černá sotňa“ byla ultrareakčním hnutím z počátku 20. století, stavící se za nedotknutelnost ruského autokratického režimu v boji proti socialistům všeho druhu, revolučním i reformistickým. Za předchůdce jsou považovány petrohradské organizace Svjaščennaja družina a Russkoje sobranie. Od roku 1900 sdružovaly tyto organizace vše reakční a zpátečnické, spjaté s carským

podporovanou Sotňu. Celá řada vysokých představitelů caristického režimu byla upřímně přesvědčena o své rasové nadřazenosti a o civilizační misi Ruska vůči jiným národům. To se jim následně velmi nevyplatilo během bolševické revoluce a občanské války, kdy bělogvardějci²¹ neměli podporu jiných národů ruské říše, byť tyto často samy s bolševiky bojovaly.

Sovětský svaz se svými hesly o proletářském internacionalismu a výchově nového odnárodněného sovětského člověka následně zahnal do hluboké ilegality projevy jakéhokoli nacionalismu, včetně toho ruského. Tím ovšem problém sám rozhodně nezmizel.

Jakmile přišel Michail Gorbačov se svou perestrojkou²², okamžitě se objevila společnost Pamjať, která od původních ideálů vzpomínky na oběti stalinského teroru a obnovení historické paměti ruského národa rychle přešla na extrémně nacionalistické pozice. V chaotických raných devadesátých letech se objevila strana Ruská národní jednoty (Russkoe nacionalnoje jedinstvo) v čele s Alexandrem Barkašovem, která měla ve znaku stylizovanou svastiku. Spočítat všechny marginální skupiny, kombinující radikální nacionalismus, antisemitismus, pravoslaví, ale i sovětskou nostalgii, by byl v Jelcinových dobách asi hodně těžký úkol. Často měly jen pár desítek členů, ale o to byly hlasitější. Jenže nikdy se jim nepodařilo vnutit svou politickou agendu celé společnosti, zůstávaly bez větší podpory a pokud moc potřebovala, dokázala je velmi rychle paralyzovat, což byl třeba případ Barkašovovy strany. Kdysi měla několik desítek a možná stovek tisíc členů, dnes živoří zcela na okraji poté, co proti ní zasáhl moskevský starosta Jurij Lužkov. Tomu se nelíbilo, že začala zpochybňovat jeho mocenský monopol v hlavním městě.

Na konci devadesátých let se mohlo zdát, že nacionalisté, fašisté a xenofobové jsou uzavřeni ve svém ghettu a nemají šanci ovlivňovat veřejné dění. O šest let později je ovšem situace zcela jiná. Co se stalo? Jednou

režimem. Početné černosotněnské organizace vznikly v roce 1905 během revolučních událostí a po nich.

²¹ Bělogvardějci nebo také Bílá armáda, Bílí, Dobrovolnická armáda - těmito názvy jsou označováni příslušníci skupin bojujících v Říjnové revoluci a za následující občanské války v letech 1918 až 1920 proti Rudé armádě za obnovení carství.

²² Perestrojka byla skupina ekonomických reformních kroků zahájených v červenci 1987 v SSSR tehdejším Generálním tajemníkem SSSR Michailem Gorbačovem. Úkolem perestrojky byla především restrukturalizace sovětské ekonomiky, která byla rozvrácená novým kolem závodů ve zbrojení ze začátku 80. let 20. století. Na ekonomické reformy perestrojky navazovaly také širší změny k demokratizaci společnosti, soustředěné v procesu tzv. glasnosti (otevřenost, zejména politická), politiky otevřenosti.

z příčin by mohl být už i sám způsob, jakým se Vladimír Putin dostal k moci. Z postu krajně nenápadného šéfa kontrarozvědky FSB²³, jehož jméno znala sotva čtvrtina Rusů, se stal rázem nejpopulárnějším politikem, který na dnešní ruské scéně je mimo jakoukoli konkurenci. Do této pozice ho vynesla druhá čečenská válka a především dodnes neobjasněné bombové útoky v Moskvě a dalších městech. Putin se svou velmi tvrdou rétorikou²⁴ dokonale podchytil únavu Rusů z chaotického období Jelcinovy vlády a jejich touhu po muži silné ruky, který je schopen dát životu nějaký řád. Pro zdůvodnění čečenské války byly využity i všechny stereotypy o Čečencích coby národu banditů, nikdy se neživícím normální prací a žijícím z přepadů sousedů. Pandořina skříňka xenofobního nacionalismu byla otevřena.

Putin skutečně silnou ruku ukázal a získal si tak sympatie naprosté většiny obyčejných Rusů. Zbavil se nepohodlných oligarchů Gusinského a Berezovského, Michaila Chodorkovského rovnou zavřel na Sibiř. Zkrotil gubernátory, kteří se otevřeně chlubili, že na příkazy Moskvy kašlou a zrušil i jejich volby. Teď je jmenuje z Kremlu. Liberálové Jelcinovy éry byli odsunuti mimo politický život a vše řídí kremelská strana Jednotné Rusko²⁵.

Jenže tím, že prakticky vymizel politický pluralismus, tak se na povrch dostaly právě nacionalistické skupiny. Vždyť z této pozice bylo tak jednoduché navázat na Putinovu myšlenku hrdého, silného Ruska, boje proti kriminalitě a duchovního obrození Ruska. Stačí ji doplnit o konstatování „proti komu“. Rusko bude hrdé a silné proti USA a jeho spojencům. Jak to vypadá, se mohla na vlastní kůži v poslední době přesvědčit třeba Gruzie. Boj proti kriminalitě? Jistě, vždyť existuje spousta etnických mafiánských skupin! Zrovna ti Čečenci nebo Gruzínci. A ti Azerbájdžánští trhovci zaručeně neplatí daně, takže jsou to také kriminálníci. Tudíž je normální na ně zaútočit železnými tyčemi po nějakém fotbalovém utkání. Prakticky každý měsíc je nějaký takový incident. Duchovní obrození? V podání nacionalistů to znamená útoky proti Židům, muslimům, verbální útoky proti katolíkům anebo fyzické útoky proti homosexuálům.

²³ Federální bezpečnostní služba, jejíž předchůdkyní byla sovětská KGB

²⁴ „Мы будем мочить их (террористов) в сортире“ – Teroristy „dostanem“ i na hajzlících.

²⁵ Podle mediálního monitoringu Centra žurnalistiky v extrémních situacích je v pěti hlavních celonárodních televizních kanálech ve zpravodajství věnováno 16,6% vysílacího času politické straně Jednotné Rusko, 13,1% je věnováno ostatním politickým stranám. Prezident Putin dostává prostor v podobě 28,95% vysílacího času.

Mohlo by se zdát, že pro bezpečnostní složky, které za Putinovy vlády získaly značné pravomoci, by neměl být problém skupiny ruských nacionalistů rozehnat. Jenže to už není tak jednoduché. Nacionalisté totiž získávají i společenskou podporu. Nový režim není schopen řešit ty problémy, které lidé vnímají jako důležité.

5.1 Poslední případ

Podívejme se třeba na poslední případ, který se stal v srpnu 2006 v karelském městečku Kondopoga na severu Ruska. V baru Čajka, kde pracoval jako barman Ázerbájdžánec, se opila skupina ruských hostů. Když jim barman naznačil, že by zrovna nemuseli rozbíjet skleničky o podlahu po každém přípitku, rozhořčení návštěvníci ho zbili. On ovšem nelenil a zavolal svým čečenským známým. Ti o hodinu později dorazili, bar vyčistili a během bitky zabili čtyři návštěvníky a několik dalších zranili. Naprostá většina původců prvotního incidentu mimochodem odešla ještě před příchodem samozvaných mstitelů. Druhý den městečko povstalo proti „čečenským banditům, ovládajícím Kondopogu“. Bar Čajka lehl popelem, trhovci z Kavkazu se schovávali v bytech, tudíž tržiště nepracovalo. Podle policie bylo v ulicích několik tisíc lidí, kteří si chtěli vylít zlost na někom se snědou barvou kůže. Do města byly staženi milicionáři z půlky Karelie a nepokoje zastavili. Při následném vyšetřování byli zatčeni jak původci incidentu, tak i vrahové. Nabízela se logická otázka, jak je možné, že alespoň podle tvrzení místních, teprve po pouličních protestech policie dokázala zasáhnout proti mafii. Ukázalo se, že jak milicionáři, tak kriminalisté byli jednoduše zkorumpovaní a za příslušný obnos nad incidenty dokázali přimhouřit oko. A zdaleka se to netýká jen jednoho městečka na hranicích s Finskem.

Tím, že v Rusku znova existuje vertikála moci, kritika je velmi často umlčována coby útok na prezidenta Putina, obyčejní lidé nemají pocit, že u státních orgánů najdou zastání. Berou tudíž spravedlnost do svých rukou a obětí jsou převážně ti, kteří s problémem neměli nic společného. Události minulých let, zdá se, znepokojily i kremelské vedení. V posledních měsících proběhlo několik soudů se členy skinheadských skupin, kteří již nebyli souzeni za chuligánství jako dříve, ale za podněcování rasové nenávisti. Nacionalistické, byť prokremelské, straně Vlast bylo zakázáno kandidovat v

moskevských komunálních volbách. Pokud ovšem nezmizí korupce státních orgánů a neuvolní se i kontrola politického života, příčiny růstu nacionalistických nálad nezmizí.

6. Ultrapravicové tendence ruských fotbalových fanoušků

Podobně jako v ostatních zemích Evropy i Rusko řeší problém brutálních násilností fotbalových fanoušků. Tyto pravicově naladěné skupinky se dost často vyznačují svými rasistickými názory a násilnými akcemi namířenými proti přistěhovalcům. V následujících řádcích půjde především o to, přiblížit rasistické, homofobní a xenofobní názory, které převažují u malé skupinky lidí (vzhledem k velikosti ruského národa malé), jejíž akce ale ovlivňují celou ruskou společnost. Výše uvedené názory jsou vyjádřeny jak v činech, tak i v symbolice fanoušků a v neposlední řadě také v mnohých textech, které jsou běžně dostupné třeba i na internetu.

Fotbaloví fanoušci – tzv. chuligáni se už z principu odlišují od běžných skinheadů – neonacistů. Pro chuligány je hlavním principem fotbal a vše, co jej obklopuje²⁶, především potyčky s fanoušky – chuligány ostatních fotbalových klubů. Obecně jako hlavní cíl osobností chuligánů můžeme chápat hlavně potvrzení sama sebe, vybití nakupené negativní energie a agrese. Skinheadi – neonacisté mají na rozdíl od chuligánů strategický cíl. Těmto skupinám jde zejména o udržení čistoty rasy a tohoto cíle se snaží dosáhnout všemi možnými prostředky.

To ovšem neznamena, že se tyto subkultury neprolínají, naopak, jsou velice těsně propojené. Symboly jednotlivých skupin jsou si v mnohém podobné, mnozí chuligáni jsou rasisté, na druhou stranu nelze všechny skinheady považovat za fotbalové fanoušky.

6.1 Typologie

Fotbalová subkultura obecně, zejména subkultura chuligánů, se jeví vnějšímu pozorovateli jako polouzavřená až uzavřená. Pro další výklad a lepší orientaci v problematice tedy nyní uvedeme obecně přijatou typologii chuligánů (tato typologie je známá obzvláště ve fotbalovém světě ruských fanoušků):

²⁶ Veškeré procesy, které nejsou přímo spojené se sportem jako takovým – jedná se zejména o hudbu, fanouškovskou symboliku atd.

- a. Fanoušci (v žargonu chuligánů „kuzmiči“²⁷) – velice početná skupina lidí, kteří pravidelně chodí na zápasy svého oblíbeného fotbalového klubu, kupují si dostupné atributy se symboly klubu a pravidelně čtou noviny „Sport-expres“.
- b. Fotbaloví fanatici – tato skupina je už méně početná a od „kuzmičů“ se liší tím, že na zápasy svého oblíbeného fotbalového klubu jezdí i do jiných měst. Fanatici mohou používat i netradiční atributy vyrobené na zakázku.
- c. Fotbaloví chuligáni – jedná se o nejméně početnou skupinu, která je však nejlépe organizovaná. Chuligáni tvoří malé skupinky, jež nazývají „firmami“. Každá „firma“ má své jméno, vlastní mytologii, zahrnující její hrdinské akce a určitý světonázor, který spojuje všechny její členy. Hlavním úkolem jakékoli „firmy“ je porazit „firmu“ či skupinu fotbalových fanatiků, kteří fandí soupeři jejich klubu. Porážka je nejčastěji vedena násilnou cestou, při které jsou používány kameny, řetězy, láhve, armatura, basebalové pálky a někdy i nože. Můžeme tedy tvrdit, že fotbalové chuligánství je spojeno s každodenním násilím.

Zvláštní kategorií fotbalových fanoušků jsou „karloni“²⁸. Zpravidla jsou to výrostci, kteří obzvlášť agresivní cestou chtějí získat uznání u starších kolegů. „Karlioni“ jsou hlavní účastníci bitek na stadionech. Zkušenější chuligáni tyto mladíky obětují, aby lépe zamaskovali své zmizení ze stadionu.

Uvnitř každé „firmy“ existuje pevné jádro tzv. hardcore, či top-boys, které formuje názory, taktiku a image „firmy“. Tvrdé jádro je nejvíce agresivní a nejzkušenější skupinkou, která se pohybuje v prostředí fotbalových fanoušků. Především tvrdé jádro nese odpovědnost za násilí, které vede k nenávisti jednotlivých „firem“ navzájem. Zajímavé je, že tvrdé jádro nebývá větší než 30% celé „firmy“. V rámci následujícího textu nás budou zajímat především tvrdá jádra „firem“ a vliv jednotlivých „firem“ na celé fotbalové prostředí.

²⁷ V případě názvů jednotlivých skupin se autorka rozhodla použít tzv. transliterace – tedy věrného přepisu slova z jednoho jazyka do druhého. Vzhledem k tomu, že práce není jazykovědného charakteru, nebudou jednotlivé názvy blíže vysvětlovány, pokud tomu nebude nezbytně nutné.

²⁸ Název pravděpodobně odvozen od ruského slova „karlik“, které znamená trpaslík.

6.2 Ideologie

Spektrum ideologií fotbalových chuligánů je velice barvité – můžeme se setkat s apolitickými i antifašistickými idejemi, všechny chuligány však spojuje násilí. I přes širokou paletu názorů je v myšlení chuligánů neustále nejvýraznější extrémně pravicový prvek.

Hlavní roli v ultrapravicových názorech fotbalových chuligánů hraje rasismus²⁹ s příděchem ruské interpretace: tito jedinci vidí hlavního nepřítele v lidech z Kavkazu, v Číňanech, Vietnamcích a v obyvatelích střední Asie. Koneckonců i černoši pro ně představují skupinu obětí, které mohou kdykoli z jakéhokoli důvodu násilně napadnout. Ve velkých městech (Moskva, Voroněž, Rostov na Donu...) dochází k rasovému násilí před nebo po skončení fotbalového zápasu v těsné blízkosti stadionu.

Jedním z nejrozšířenějších znaků chuligánské symboliky je keltský kříž. Velice rozšířené jsou i jiné železné kříže, jež jsou doplněny jmény jednotlivých „firem“ a fotbalových klubů. Zajímavé je, že s antisemitizmem se u těchto lidí můžeme setkat pouze zřídka, ohlasů nenacházejí v tomto prostředí ani antikomunistické ideje. Za zdůraznění stojí velice silná homofobie – tedy strach z homosexuálů. Tyto tendence jsou spojeny třeba i s tím, že ve „firmách“ prakticky chybí děvčata a členové tvrdého jádra jen zřídka mívají nějaký trvalejší vztah³⁰. Pro mnohé chuligány je rasismus a homofobie nedílnou součástí jejich světového názoru podobně jako módní doplňky firem „Fred Pery“ a „Lonsdale“.

Tímto způsobem můžeme vydělit další nepřátele fotbalových chuligánů – kromě členů jiných „firem“ jsou jimi tedy i přistěhovalci a lidé s homosexuální orientací. Nesmíme opomenout ani antifašisty, kteří samozřejmě nejsou u chuligánů v oblibě. Při násilnostech, páchaných na výše zmiňovaných skupinách, se v žádném případě nejedná o fair play. Tento termín je známý z bojůvek mezi jednotlivými „firmami“. Je běžné, že vedoucí tvrdého jádra se

²⁹ Rozhovor s lídry tvrdého jádra „firmy 18th Side“ (fanoušky moskevského FK „Krylja Sovjetov“): „Co se týká rasových předpokladů, každá „firma“ má o tomto své představy. My se přidržujeme názoru, že v naší firmě mohou být představitelé pouze vybraných národností.“; zdroj: www.unitedrats.com

³⁰ V této souvislosti je zajímavé i zamyšlení redaktora J.X. Doležala v časopisu Reflex (J.X.DOLEŽAL. Ideologie nebo úchylka, *Reflex*, 2007, č. 9, s. 28), který koketuje s myšlenkou, do jaké míry jsou i čeští skinheads homofobní. I když je článek spíše krajnější spekulací, není od věci se nad tímto úhlem pohledu pozastavit.

domluví mezi sebou, že boj bude mezi skupinami soupeřících fotbalových klubů probíhat doslova holýma rukama – tedy žádné láhve, řemeny ani tyče.

6.3 Praktický průběh

Fakticky v každém regionálním centru je jeden nebo více fotbalových klubů. Každý fotbalový klub má skupinu fanoušků z nichž menší skupinka tvoří alespoň jednu či dvě „firmy“. Ve velkých městech je počet „firem“ zhruba mezi pěti až deseti skupinami. Známé kluby jako například „Spartak Moskva“ mají dokonce několik desítek „firem“. Z toho vyplývá, že v miliónovém městě žije několik desítek zkušených chuligánů, kteří je účastní mnohých potyček, dobře se v rodném městě orientují a co je hlavní – jsou schopni okamžité násilné akce. Pokud připočteme ještě skupinu obyčejných fanoušků, kteří posilnění alkoholem a „skupinovým duchem“ také nemají daleko k otevřenému násilí, namířenému proti migrantům a homosexuálům, dostáváme se už k počtu stovek pouličních bojovníků. Lze bez obav říci, že v celém Rusku žije více jak deset tisíc aktivních fotbalových chuligánů, kteří bydlí především v Moskvě a Petrohradu. Počet všech účastníků násilností spojených s fotbalem je ještě o řád vyšší.

Pro lepší ilustraci si dovoluujeme uvést příklad „firem“, které jsou spojovány s petrohradským fotbalovým klubem „Zenit“:

1. „*Koalice*“ existuje od roku 2001. Průměrný věk členů této „firmy“ je jedním z nejvyšších. „Firma“ má i mladší základnu tzv. „Mladou koalici“. Počet členů – více jak 100.
2. „*Gremlini*“ se objevili na fotbalové scéně zhruba v roce 1999, dají se označit za základ „zenitského hnutí“. Jedna z nejvíce propagovaných „firem“ v zemi patří k nejvlivnějším v Petrohradě. Počet členů 70 – 80, mladická základna – „Mobile Group“.
3. „*Jolly Nevski*“ nejstaší „firma“ Petrohradu. Počet členů je zhruba 70, mladická základna se jmenuje „Young Jolly Nevsky“.
4. „*Z-44*“ jedna z prvních „firem“ pro kterou se stalo chuligánství hlavním cílem.
5. „*Nevskij front*“ je svým způsobem jádrem petrohradského hnutí. Vznikla roku 1996, kdy se FK „Zenit“ vrátil do vyšší soutěže. Počet členů je okolo 300, vidíme, že toto je jedna z nejpočetnějších „firem“ v Petrohradě.

6. „*Piterskie volki*“ kdysi se oddělili od „Něvského frontu“. Nyní se toto seskupení otevřeně hlásí k ideologii white power³¹ a účastní se mnohých akcí.
 7. „*Brigadiry*“ začínali jako mládežnická základna „Z-44“, ale za nějaký čas se osamostatnili a stali se jednou z vůdčích „firem“ města. Její tvrdé jádro tvoří doslova veteráni chuligánského hnutí.
 8. „*Krymskie*“ („*Beagle Boys*“) tato „firma“ se objevila v roce 2000.
 9. „*NordSide*“ skupina se oddělila od „Jolly Nevski“.
 10. „*Snake City Firm*“ jedna z nejmladších „firem“ – průměrný věk jejích členů je 17 – 19 let. Její zvláštnost spočívá v tom, že většina členů nepochází přímo z Petrohradu, ale žijí v městech okolo. To však nemění nic na tom, že si „firma“ zřídila svoji centrálu přímo v centru „Benátek severu“. Skupina se hlásí k ideologii white power a publikuje časopis „City Magazine“.
 11. „*Mad Crowd*“ byla vytvořena zhruba před pěti lety z rozpadlé skupiny „Sindikate“. Tato „firma“ vyznává ideologii white power a udržuje přátelské kontakty s „Mobile Group“ a „Snake City Firm“. Veřejně známou se stala především proto, že mnoho jejích členů bylo obviněno z různých trestných činů.³²
 12. „*Team-12*“ („*T-12*“) tato skupinka chuligánů vznikla nedávno (v roce 2006). Průměrný věk je 18 let. Tato „firma“ se hlásí k ideologii white power a účastní se násilností společně s „Mad Crowd“.
 13. „*Old City Firm*“ zprvopočátku bylo tvrdé jádro této firmy jakousi filiálkou „Z-44“, ale později se zformovala v autonomní „firmu“. „Old City Firm“ je mistrem v počtu násilných akcí s jinými „firmami“.
 14. Nejnovější „firmy“ v Petrohradě jsou: „*Evil City*“, „*Sprut firm*“, „*Green Lne Firm*“, „*Inqusitors*“
- Z tohoto výčtu je patrné, že jen okolo „K Zenit“ se pohybuje zhruba 15 „firem“. Třetina z nich se otevřeně hlásí k rasistickým ideologiím. Počet členů výše uvedených firem je něco přes 1000 lidí.

³¹ Otevřeně rasistická ideologie subkultury skinheads

³² Článek ruského denníku Gazeta, ve kterém je popisována jak činnost „firmy Mad Crowd“, tak i vraždy, které spáchal její leader Ruslan Melnik je možné nalézt na: SMIRNOV, G. Бешеного поймали к саммиту. *Gazeta* [online]. 2006. Dostupný z WWW: http://www.gazeta.ru/2006/07/14/oa_208026.shtml.

Pokud vezmeme v úvahu počet fotbalových klubů v Moskvě (ve srovnání s Petrohradem), tak nás počet jejich fanoušků nemůže neznepokojovat. Mimo fotbalu spojují tuto subkulturu ještě jiné vášně jako například hudba. Na ruské hudební scéně existuje styl, věnovaný fotbalu – tzv. fotbalové ska, v jejímž čele stojí skupina „Clock Work Times“³³. Další, méně nadanou, ale o to více nacionalisticky smýšlející, je kapela „Bandy Moskvy“, jejíž členové se otevřeně hlásí k nacistické ideologii.

Kromě muziky spojuje ruské chuligány také literatura a filmy. Bylo vydáno několik desítek kultovních knih a natočeno mnoho filmů, které jsou k dostání jak na internetu, tak i v knihkupectvích. Nejznámějším filmem je asi „Fotbalová fabrika“³⁴, který byl natočen podle stejnojmenné knihy. Jak film, tak i román jsou fotbalovými chuligány rozkouskovány do řady nezapomenutelných citátů. Oblíbené jsou také knihy Dougieho Brimsona, kde jsou podrobně a někdy až příliš romanticky popisovány násilné akce anglických chuligánů.

V Rusku se také vydává velké množství časopisů, které se věnují fotbalu a všemu okolo něj. tyto časopisy by se daly rozdělit na běžné sportovní magazíny a na speciální tisk pro chuligány. Obyčejné časopisy vycházejí v nákladu několik tisíc a věnují se především fotbalu, reportáže popisují zápasy mimo domácí půdu atd. Druhý typ časopisů vydávají jednotlivé firmy a jednotliví nadšenci. Náklad těchto periodik není příliš vysoký. Hlavními tématy jsou politika a události probíhající kolem fotbalu (některá vydání jsou vyloženě rasisticky naladěná). Asi nejznámějším časopisem byl Ultras News „firmy Flint's Crew“, který od roku 2001 nevychází, ale stále jsou všechna čísla v plném znění na internetu³⁵.

Celkově lze zhodnotit, že v Rusku má největší popularitu anglický způsob chuligánství. Ten je orientován spíše na dění kolem fotbalu jako takového a na otevřené násilné aktivity. Z tohoto úhlu pohledu můžeme shrnout, že v Rusku existuje mnohatisícová subkultura, která je mezi sebou těsně svázána, a která neváhá použít násilí na rasovém a národnostním základě. Co je však horší, orgány činné v trestném řízení nejsou schopny se

³³ S touto skupinou je spojen i incident, který proběhl v lednu roku 2006. Zhruba 400 fanoušků skupiny se nedostalo na koncert a způsobili pouliční nepokoje. GULJUTIN, A. Столько народа не ждали. *Новые известия* [online]. 2006. Dostupný z WWW: <http://www.newizv.ru/news/2006-01-31/39401/>

³⁴ Film je natočen podle knihy Johna Kinga, která je k dostání i v České republice

³⁵ http://un.fanats.ru/index1_old.htm

postavit tomuto jevu, či spíše jeho extrémně pravicovým projevům. Policie postupuje především proti násilnostem na stadionech a o ideologický a organizační základ těchto skupin se nezajímá.

6.4 Doslov

Může se zdát, že i přes vysoké počty ruských chuligánů na ruské poměry je to stále málo lidí, kteří by ovlivňovali veřejné mínění a běžný život. Musíme si však uvědomit, že aktivity byť jen hrstky chuligánů mohou působit na stovky, možná i tisíce obyčejných občanů především velkých ruských měst. O násilnostech na stadionech informují média, ruská policie nepracuje dostatečně flexibilně, aby zabránila opakovaným potyčkám, i normální lidé mohou mít strach chodit v den zápasu okolo stadiónů.

Abychom podtrhli celkovou nebezpečnost těchto nálad, stačí uvést poslední dva příklady. Dne 4. listopadu 2005 se vydalo na „Pravý pochod“ tři tisíce nacionalistů. V rukou drželi hesla Hnutí proti nelegální migraci a Euroasijského svazu mládeže. Většina z účastníků demonstrace byla příslušníky hnutí skinhead a fotbaloví chuligáni (o tom bylo možné se přesvědčit na mnohých internetových forech těchto uskupení).

Na jaře roku 2006 proběhl v Moskvě pochod gayů a lesbiček. Současně s tím byla svolána „kontramanifestace“, které se účastnil zhruba tisíc nacionalistů a z toho bylo zhruba 300 – 400 fotbalových chuligánů. Policie ten den zaregistrovala přibližně třicet napadení na příslušníky výše uvedené menšiny.

Nebezpečnost fotbalového chuligánství je zásadní proto, že je skryté. Tito lidé jsou rasisty jakoby „mimojiné“. I když u nich převládají xenofobní nálady, stále jsou nejvíce spojováni s fotbalem. Na rozdíl od Velké Británie v Rusku neuspěla mezi chuligány žádná politická strana, nezanechala žádné stopy své politické propagandy.

7. „Jazyk nenávisti“

Současná ruská společnost trpí nevraživostí vůči jiným etnickým skupinám a národnostem. Míra nenávisti a xenofobie za poslední roky výrazně vzrostla. Tato atmosféra se musí logicky odrazit v jazyce a to zejména v jazyce veřejných sdělovacích prostředků, které jak je známo, mohou šířit či zadržovat podobné nálady. V roce 2002 vešel do každodenního života novinářů termín „jazyk nenávisti“³⁶, který je volným překladem anglického výrazu „hate speech“. „Jazyk nenávisti“ je běžným jevem na veřejnosti a prakticky denně se s ním můžeme setkat v ruských médiích. Tento jev je dokonce přítomen i ve zdánlivě klidných a tolerantních regionech. Problematika zneužívání veřejných sdělovacích prostředků k podněcování xenofobií, nacionalistických a jiných extrémistických nálad není zdaleka novinkou.

7.1 Projekty věnující se „jazyku nenávisti“

„Jazyk nenávisti“ je k dnešnímu dni plnohodnotné slovní spojení, které vešlo do ruské společnosti kolem roku 2000, kdy čtyři moskevské nestátní organizace (Informačně-výzkumné centrum Panorama, Moskevská helsinská skupina, Fond ochrany veřejné informovanosti a Centrum rozvoje demokracie a práv člověka) začaly pracovat na projektu „Nacionalismus a xenofobie v ruských sdělovacích prostředcích – monitoring a působení na veřejnost“.

Za necelý rok se dostal tento termín do veřejného povědomí a roztočila se kolem něj nebývalá veřejná diskuse, které se účastnili jak novináři, tak i veřejnost. V roce 2002 začaly úspěšně fungovat další projekty věnující se této tématice a pokoušející se rozpracovat dostatečně efektivní mechanismy odvety.

Pod pojmem „jazyk nenávisti“ chápeme nejen otevřené rasistické a xenofobní výroky, kterými nešetří řada nacionalistických publikací, ale i novinářské lajdáctví a nekorektnost. Tímto způsobem je „jazyk nenávisti“ těsně spjat s negativizmem, který je v podstatě založen na vědomé neslušnosti.

S nepříjemnými narážkami na etnikum či náboženství se můžeme setkat i v seriózních denících. „Jazyk nenávisti“ lze tedy označit jako jakýsi indikátor civilizovanosti médií – i ty nejrespektovanější noviny používají sníženého jazykového stylu, či určitých ponižujících idiomů pro označení národnosti. Navíc

³⁶ язык вражды

žurnalisté ve svých článcích často potvrzují hanlivý obraz menšiny, kterou se původně rozhodli ve svých řádcích hájit. Tisk apeluje na veřejnost tím, že využívá jedné ze svých základních funkcí a to – informovat společnost o veřejném dění. Když ale při tom používá „jazyk nenávisti“, pouze tím způsobuje, že jsou mezi lidmi rozšiřovány myšlenky etnické, náboženské a sociální xenofobie a fakticky se z informátora stává „pavlačová drbna“.

Současná situace v ruských médiích je vysvětlována nezralostí národní demokracie, absencí odpovídajících tradic³⁷. Zároveň tato teze není nikterak vyčerpávající, důvodů je mnoho. Důležitou roli hrají specifika současného informačního pole. Před novinářem stojí nástraha v podobě co největšího možného prodeje, musí se tedy snažit, přilákat pozornost čtenářů jakýmkoli prostředky a tím dosáhnout ekonomické rentabilnosti. Mnozí si najdou výmluvu v podobě svobody slova, nezávislosti médií a podobných klišé.

7.2 Proč?

Lze označit několik příčin, které stojí za tím, že „jazyk nenávisti“ zakořenil ve vědomí Rusů. Snad nejpalčivější je postupné šíření rasistických nálad ve společnosti a nedostatek tolerance k „jiným“ kulturám a náboženstvím, které jsou posilovány tristním sociálním a ekonomickým postavením většiny³⁸.

Mnozí novináři a redaktoři ani netuší, že podobná problematika existuje, slabá je také reakce společnosti a neziskových organizací, které by měly dohlížet na dodržování práv menšin. V Ruské společnosti naprosto chybí tradice morálního odsouzení „jazyka nenávisti“. Dalo by se tvrdit, že je spíše přijímán jako norma politického a sociálního života společnosti.

Někteří odborníci zabývající se tematikou rasismu a etnické diskriminace v Rusku dokonce podezřívají stát z toho, že si občas zahrává s nacionalisticky orientovanými ideologiemi a náladami. Vedoucí státní činitelé, vlivní politici bezmála apelují na veřejnost, aby bojovala za projevy intolerance a nepřijímala

³⁷ „...na rozdíl od Polska, České republiky a jiných zemí východní a střední Evropy, ve kterých byl také socialismus, a ve kterých existovaly tradice svobodného tisku do období socialismu, v Sovětském svazu žádné takové tradice nebyly. Nikdy zde nebyla svoboda tisku, proto všichni novináři, kteří začali budovat nezávislý tisk a televizi, se teprve učili, jak mají pracovat.“ Oleg Platonov, Centrum pro žurnalistiku v extrémních situacích

³⁸ ISPOLNOVA, D., DOROFJEJEVA, A. Кто сколько сможет. *Gazeta* [online]. 2007 [cit. 2007-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.gazeta.ru/money/2007/02/08_a_1345110.shtml>. HDP na 1 obyvatele v Rusku je 11 100 USD, v České republice je to 19 500 USD ročně. Průměrná výplata byla v Rusku v roce 2006 10 736 rublů (což je 8 064 Kč, převod podle aktuálního kurzovního lístku ČNB ze dne 23.3.2007).

lidi jiné národnosti, rasy a víry³⁹. A co víc, někteří státníci odmítají komentovat hrubé incidenty, které proběhly v jejich oblasti (velice známé jsou nepřátelské výroky gubernátora Krasnodarské oblasti Tkačeva). Závažné není jen porušování právních a administrativních norem, ale také to, že podobným chováním dávají autority signál veřejnosti.

Samotná novinářská komunita dodnes nepodnikala v podstatě žádné kroky k tomu, aby zabránila rozněcování nacionální, náboženské a jiné nenávisti. Dokud nebudou propracovány etické normy autoregulace veřejných sdělovacích prostředků v této oblasti, budou xenofobní výrazy používány i ve veřejně-politických periodikách a někdy i v televizních pořadech. Žurnalisté často nechápou (nebo možná ani nechtějí chápat), že některé výroky veřejných činitelů mohou mít xenofobní charakter, a že by potřebovaly alespoň patřičný komentář.

Další příčinou širokého rozšíření „jazyka nenávisti“ je občanská nečinnost, nejednotnost akcí, které jsou případně namířeny proti tomuto společenskému jevu. Individuální či kolektivní stížnosti proti xenofobním výrokům v médiích prakticky neexistují a pokud se náhodou objeví, jsou značně chaotické a nezkoordinované.

Seznam těchto negativních faktorů můžeme uzavřít konstatováním, že v Rusku chybí veřejný dialog, který by se týkal „jazyka nenávisti“.

7.2.1 Několik příkladů výroků a slovních spojení „jazyka nenávisti“

- „Kubáň Kubáncům! Ano, Kubáň je mnohonárodnostní region, ale hlavní národ v Kubáni – je ruský národ“ (Kuban segodnja, 10.10. 2001)
- „...podívejte se na Krymský obvod, tam jsou veřejná místa, odkud Turci-meschetinci⁴⁰ doslova vytlačují místní *obyvatele*...“ (Kubanskije novosti, 3.11.2001)
- „*Musíme přijmout všechna opatření k tomu, aby se tito lidé necítili u nás zvýhodněnými, aby se necítili jako hospodáři naší země*“ (Kuban segondja, 22.3.2002)

³⁹ To dokazuje i zákaz kandidatury nacionalistické politické strany Vlast do moskevských voleb. „V Kremlu patrně usoudili, že reklamní klip, kde předseda strany Dmitrij Rogozin stojí nad lavičkou, plnou nemytých Kavkazanů, a říká „Uděláme Moskvu čistší“, je přeci jen příliš.“ SOUKUP, O. Bij Žida, zachrániš Rusko!. Přes. 2006, roč. 3, č. 8, s. 2-3.

⁴⁰ Národ, hovořící turecky, původně pochází z oblasti Meschetija (jižní Gruzie) a nyní žije na území bývalého SSSR

- „Američané nás přicházejí inspirovat“ (Novye izvestija, 29.9.2001) – článek o následcích útoků 11. září. Americké tajné služby zadržovaly podezřelé i na popud telefonátů od občanů.
- S neuvěřitelnou lehkostí jsou používána označení pro různé národnostní skupiny. Například Ukrajinci jsou často označováni jako „chochli“⁴¹. „Co způsobili Chochlové – polobláznovství.“ (Megapolis-expres, 15.10.2001)
- Kemerovský novinář při svém přemítání nad konkurencí ruských a ukrajinských metalurgů bez problémů označil ty druhé jako „chochlácké“ (Kuzbass, 25.12.2001)
- Pákistánci, jimž k zastoupení v kategorii „jazyk nenávisti“ dopomohla v ruském tisku americká invaze v Afgánistánu, jsou nazýváni „pakami“. „Mezi paky je nemálo fanatiků a lidí, kteří zabíhají až do krajností. Všichni tyto lidé jsou ovládáni výbušnými a zlostnými vášněmi a názory.... Abychom si mohli představit temperament těchto chladných lidí, stačí jen poznat, s jakou krutostí provádějí každodenní násilnosti.“ (Komsomolská pravda, 12.10.2001)
- Samozřejmě jedním z nejvíce rozšířených druhů „jazyka nenávisti“ je kriminalizace a obviňování z amorálnosti těchto etnických skupin: národy Kavkazu, střední a jihovýchodní Asie. Autor článku o kapsářce, která kradla na trhu, ji důsledně nazývá: „Asi dvacetipět letá Korejka“, „Korejkou“, „podvodnicí“, „zlodějkou“...
- „Osoby turecké národnosti zapomínají na své závazky a snaží se dosáhnout co nejlepší pozice při pozorování „hezčí poloviny“. Pískají na ní, aktivně gestikulují, mlaskají jazyky, pokřikují něco rusky a neslušnosti turecky“ (Novye Izvestija, 21.11.2001)
- „Jen se koukněte kolik žije v Moskvě cizinců, a nežijí zle. Mám pocit, že brzy k nám přitáhnou i političtí emigranti z Tatarstánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu (Sobesednik, 24.4. 2006)
- „Sotva se trochu oteplilo, v Moskvě se opět rozzářily cigánské sukně. Žhavé brunetky tu opět hostují“ nebo „Jonova – čistokrevná cigánka... Třikrát ji už zadrželi, ale dokázat jí podvody niky nezvládli.“ (Izvestija, 3.5.2006)

⁴¹ хохол – chocholka

7.2.2 Způsoby vyjádření „jazyka nenávisti“

Způsoby vyjádření „jazyka nenávisti“ se pohybují od maximálně krutého projevu až po jazykovou nekorektnost, kterou si novináři často možná ani neuvědomují. Přitom v jednom textu se může skrývat několik těchto kategorií.

Monitoring nestátních organizací, který je zaměřen na sledování „jazyka nenávisti“ v ruských sdělovacích prostředcích si vymezil několik kategorií, do který jsou řazeny jednotlivé případy, které se na veřejnosti objeví. Těchto kategorií je 15 a jsou natolik podrobné a přehledné, že se zdají být tím nejlepším řešením, jak přesně a kvalitně sledovat situaci na ruském mediálním trhu. V jiné formě se „jazyk nenávisti“ ani nemůže vyskytovat, a proto je předkládán seznam v originální podobě⁴²:

1. Výzvy k násilí (tzn. ve spojení s konkrétní situací, s poukázáním na objekt násilí, provolávání násilí dostupnými prostředky v člancích. např.: „*Bij Židy!*“)
2. Výzvy k diskriminaci, včetně všeobecných hesel
3. Skryté výzvy k násilí a diskriminaci (propaganda „pozitivních“ historických či současných příkladů násilí nebo diskriminace; výroky typu: „*bylo by dobré s nimi udělat....*“, „*už dávno se mělo stát...*“)
4. Vytvoření negativní podoby etnické nebo náboženské skupiny (spojené ne s konkrétními obviněními, ale s tónem textu)
5. Ospravedlňování historických příkladů násilí a diskriminace (např.: „*Turci vraždili Armény v roce 1915 jenom v sebeobraně*“)
6. Publikace a výroky, které pochybují o obecně známých historických faktech násilí a diskriminace (např.: „*Čečenci deportovali, protože kolaborovali s Hitlerem*“)
7. Utvrzování o neplnohodnotnosti (nedostatek kulturnosti, intelektuálních schopností, neschopnost tvůrčí práce) té nebo jiné etnické či náboženské skupiny (mínění jako: „*Ázerbajdžánci pracují pouze na tržištích*“, „*Kazachové jsou natvrdlí*“)

⁴² KOŽEVNIKOVÁ, Halina. *Язык Вражды в предвыборной агитации и вне ее : Мониторинг прессы: сентябрь 2003 - март 2004 г..* Verhovskij. 1. izdanie. Moskva : Информационно-аналитический центр \"СОБА\", 2006. 85 s. ISBN 285697.

8. Tvrzení o historických zločinech té nebo jiné etnické či náboženské skupiny jako takové („*Muslimové vždy rozšiřovali svoji víru ohněm a mečem.*“, „*Poláci byli vždy zlomyslní vůči Rusům.*“)
9. Kriminalizace té nebo jiné etnické či náboženské skupiny (výroky typu: „*Rómové jsou zloději*“)
10. Výroky o morální nedostatečnosti etnické či náboženské skupiny („*Židé jsou hrabiví.*“, „*Cikáni jsou podvodníci.*“) – pozor, zde je nutné odlišovat od osočování z kulturní a intelektuální nedostatečnosti.
11. Úvahy o převaze etnické či náboženské skupiny, které si užívá nadměrného materiálního blaha, neúměrného vlivu v mocenských strukturách, v tisku.
12. Obviňování negativního vlivu etnické či náboženské skupiny na společnost („*Cizinci přetvářejí Moskvu v neruské město.*“, „*Mormoni podřívají naši pravoslavnou identitu.*“).
13. Spojování etnické či náboženské skupiny nebo jejích představitelů s urážlivým kontextem (včetně článků spojených s trestnými činy, stačí jen prosté vyslovení etnonyma).
14. Výzvy nedovolující „uchycení“ migrantů, kteří přísluší k určité etnické či náboženské skupině, v určité oblasti, regioně (např.: protesty proti stavbě mešity v „pravoslavném městě“). Citace zjevně xenofobiích výroků a textů bez komentáře, určujících hranici mezi žurnalistou a dotazovaným. Analogicky – poskytnutí místa v novinách zjevné nacionalistické propagandě bez redakčního komentáře či jiné polemiky.
15. Doslovné obviňování skupiny z pokusů o dobytí moci nebo teritoriální expanzi (pozor, zde rozlišujeme od apelů, které nechtějí dopustit upevnění etnika v regioně).

7.3 Úspěchy a pády

Národní tragédie, jakou byly události v Beslanu⁴³, se nemohla neodrazit ve vyjadřovacích prostředcích médií a tím pádem i na používání „jazyka nenávisti“. Od té doby lze pozorovat celou řadu nebezpečných tendencí,

⁴³ V září 2004 napadla školu v severní Osetii skupina ozbrojených mužů. Po několika dnech vyjednávání se rozhodla ruská vláda k ozbrojenému protiútoku. Při celé akci zemřelo více jak 300 lidí, většinou školáků. Ruská vláda dává dnes za vinu události z Beslanu čečenským teroristům.

především růst „kavkazofobie“⁴⁴ a obecné etnické nenávisti vůči národnostním minoritám. „Jazyk nenávisti“ se začíná stávat čím dál tím krutějším.

Novým jevem je silně negativní vztah k islámu a zvýšení agresivní rétoriky vůči religiózním skupinám obecně.

Zároveň si však nelze nepovšimnout prvních pozitivních změn. Od roku 2001, kdy začal projekt monitoringu tisku, došlo k některým pozitivním změnám. Stále není jasné, jestli se tyto změny v médiích upevní či po určitém šoku z nového opět zmizí. Pozitivními změnami máme na mysli především pozorovatelný úbytek „jazyka nenávisti“ z tisku a odsouzení nekorektních výroků samotnými novináři. Tyto kladné ohlasy jsou vidět především proto, že sami žurnalisté (i redakční kolektivy) si uvědomují odpovědnost za udržení etnického a konfesního míru v Rusku. Vypovídají nám o tom kvalitativní změny, které se vyvíjejí v průběhu diskuse o „jazyku nenávisti“ v ruských veřejných sdělovacích prostředcích, které se stále častěji účastní větší počet novinářů než dříve.

⁴⁴ Strach z obyvatel Kavkazu

8. Romové v Rusku

Jednou z nejpalčivějších národnostních otázek v České republice jsou Romové. Bylo zajímavé prozkoumat, jak se s problematikou Romů vypořádává Rusko. I zde jsou totiž známy útoky pravicových extrémistů na tuto menšinu. Vzhledem k tomu, že je Ruská federace mnohonárodnostním státem a Romové tu nejsou v takovém zastoupení jako v jiných evropských zemích, je zdejší situace poněkud odlišná.

V Rusku žije několik stovek tisíc Romů. Při posledním sčítání lidu v roce 2002 se k této národnosti přihlásilo 182 000 občanů. Toto číslo je však bezesporu nižší, než jaká je skutečnost. Podle hodnocení jiných organizací (Federální národnostně-kulturní samosprávy ruských Romů) žije v Rusku více jak jeden milion občanů této národnosti. Pravda bude asi někde uprostřed. Procentuálně jsou Romové v Rusku zastoupeni méně početnou skupinou než v jiných státech.

Mezi Romy v Rusku lze vyčlenit několik etnických skupin. Jsou známí ruští Romové a jim blízcí polští, estonští, sibiřští a potom víme o skupinách, které se diametrálně liší a těmi jsou: krymští Romové, vlašští, kyšiněvští.... Dále zde žijí Romové, kteří přijeli ze sousedních států, jsou jimi – maďarští Romové (ze Zakarpatské části Ukrajiny), ze Střední Asie a moldavští Romové.

Většina těchto Romů hovoří v tom či jiném dialektu cikánského jazyka, ačkoli skoro všichni umí rusky na komunikativní úrovni. Některé skupiny úplně pozbyly rómský jazyk a mluví spolu cizími jazyky: např. maďarští Romové hovoří maďarským dialektem ze Zakarpatské Ukrajiny, moldavští Romové se domlouvají rumunsky, jiné skupiny hovoří tadžicky atd.

8.1 Jak se dostali Romové do Ruska?

Historie předpokládá, že pravlastí Romů byla Indie (toto tvrzení je podloženo i lingvistickou analýzou). Jsou potomky staroindické kasty, která se zabývala především obveselováním pánů hudbou a domácími pracemi. K dalším zájmům Romů také patřilo věštění, drezúra zvířat a tradiční řemesla. Odborníci míní, že zhruba okolo 10. století se předkové současných Romů vydali na cestu z Indie a usadili se v Byzantské říši. V období krize Byzantské

říše se minorita vydala dále do Evropy a v 15. století se usadila ve Španělsku, Anglii a část se dostala i do Ruska.

Poté, co se ruské impérium začalo rozšiřovat o nová území, připojili se k němu i noví Romové (z Pobaltí, Polska, Kavkazu...). Začátek pobytu Romů v Moskvě a Petrohradě se datuje někdy na začátek 19. století a silněji jej obyvatelé metropolí začali pocítovat na přelomu 19. a 20. století. Vždy se však k Romům chovali dobrosrdečně a přátelsky (to mj. dokazuje absence protirómských zákonů, které v té době byly v Evropě běžné).

Odlišnost ve způsobu života, odívání, tradici a jazyka způsobovala vytváření fantastických mýtů, které Romy provázely na všech jejich cestách.

8.2 Vztah Rusů k Romům

Romové jsou v Rusku velmi zvláštní, viditelnou i neobjektivně ceněnou menšinou. I když v procentním poměru nepředstavují příliš velký podíl obyvatelstva Ruska, jak v některých státech střední Evropy, cítí ruská společnost určitou blízkost a přitažlivost ve vztahu právě k „cikánovi“. Nejednou můžeme uslyšet názor, že Rusko vždy bylo jedinou zemí, kde Romy milovali. Tento názor reprezentuje zálibu některých bohatých obyvatel carského Ruska 19. století, kteří obdivovali některé prvky cikánské kultury. Ve skutečnosti popularita cikánských zpěvaček a tanečníků vytvořila obraz všemi ruskými lidmi milovaného, talentovaného i veselého národa, který se odráží i v ruské literatuře (vždyť kdo by neznal Puškinovy Cikány). Ale přijetí talentovaných rómských umělců ještě neznamená přijetí celkové odlišnosti Romů, jejich zvláštního způsobu života, jejich nechuti k asimilaci, jejich osobité kultury, která je založena ani ne tak na zpěvu romancí, jako spíše na komunikaci ve vlastním jazyce, na dodržování původních tradic. Romové vždy spojovali adaptabilitu k jakýmkoli životním podmínkám s všeobecným nesouhlasem s odejmutím vlastních tradic a zvyků. Vytrvalé pokusy vládní moci je asimilovat a přinutit žít „jako většinu“ se nesetkaly s velkými úspěchy, spíše naopak. Protiklad a střet zájmů vznikl tehdy, když společnost odmítala právo Romů „zůstat sám sebou“, což se děje dodnes. Nejen v Rusku běžný názor, že Rom je nepřizpůsobivý k životu v současnosti, je pouze dalším stereotypem, založeným společností, která není schopná přijmout národnostní menšiny jako fakt.

Dne 8. dubna oslavují Romové svůj mezinárodní den⁴⁵. Při této příležitosti je vždy připomínána palčivá otázka Romské komunity. I v Rusku tomu nebylo jinak. Jeden ze členů organizace „Roma“ Sergej Rogačev připomněl, jak ruská kultura neustále spekulovala s Romy, vytvářela obraz krásného sluhy, který baví své pány. Tento stereotyp „cikán = sluha“ hnízí ve vědomí jak Rusů, tak i samotných Romů dodnes a brání minoritě zaujmout se jakoukoli jinou legální činností, která by se netýkala „písni a tanců“. Kromě toho existuje jistá separace Romů od ostatní společnosti⁴⁶. Podobně jako v České republice i v Rusku často žijí v getthech.

Podle výzkumů veřejného mínění (viz. příloha) jsou však Romové daleko oblíbenější etnickou menšinou než třeba Čečenci či Ázerbajdžánci. Další problém, který vidí představitelé rómské minority je nevyplnění kompenzací těm, kteří trpěli během genocidy druhé světové války. Německá vláda prý peníze na vyrovnání sice vyhradila, ale ty se do Ruska nikdy už nedostaly. Představitelé fondu „Porozumění a smíření“, kteří měli přerozdělování peněz na starost tvrdí, že už byly všechny peníze rozděleny. Bohužel však Romům v Rusku navrhli vyplatit 100 dolarů na hlavu místo původně slibovaných 5 – 7 tisíc marek....⁴⁷

8.3 Životní situace menšin v Ruské federaci

Současnou situaci Romů v Rusku označují odborníci za katastrofickou. Obecně lze charakterizovat podmínky, ve kterých žijí národnostní menšiny v Rusku za neuspokojivé. Práva představitelů národnostních menšin jsou porušována jak ze strany státní moci, tak i samotnými orgány činnými v trestním řízení (policie...). Reprezentanti jednotlivých minorit jsou fyzicky napadáni příznivci hnutí „skinheads“ a jinými nacionalistickými radikály.

⁴⁵ Tento mezinárodní den byl vyhlášen poprvé v roce 1971 v Londýně a tehdy byla i založena Mezinárodní unie Rómů (International Romani Union). Od té doby projevuje světová veřejnost zájem o osud největší minority v Evropě.

⁴⁶ Не торгуйте наркотиками, ромалэ. *Известия* [online]. 2003 [cit. 2007-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.izvestia.ru/russia/article32373/>>.

⁴⁷ *Отношение к цыганам в России* [online]. Moskva : Права человека в России, 1996-2007 , 13.04.2007 [cit. 2007-04-13]. Dostupný z WWW: <http://www.hro.org/actions/nazi/04_03/09-3_04_03.htm>.

Současně jsou zachovávány základní problémy, mezi které patří tzv. povolovací mechanismus registrace podle místa pobytu⁴⁸. Ten je jedním ze zdrojů diskriminace jak původních obyvatel Kavkazu, Střední Asie, tak i Romů. Osoby žijící v Ruské federaci se musí zaregistrovat na místním policejním okrsku, kde žijí. Článek 27 Ústavy z roku 1993 však garantuje každému, kdo se v rámci zákona legálně pohybuje na teritoriu Ruska, právo na svobodu pohybu a pobytu. Mechanismus registrace předpokládá, že občané sdělí orgánům policie svoji adresu pobytu a úřad by neměl žádost o registraci odmítnout těm, kteří v Rusku pobývají legálně (tedy těm, kteří mají právo být zaregistrováni).

V praxi však v mnohých místech (především v Moskvě, Petrohradě a jižních regionech – Stavropolský a Krasnodarský kraj) registrace probíhá jinak. Od občanů jsou požadována povolení k pobytu na určité adrese, tudíž se nejedná o pouhé oznámení místa pobytu oficiálním orgánům. Podobné praktiky fungují dodnes, nehledě na to, že jsou v nesouladu jak s Ústavou, tak i s mezinárodním právem a s usneseními Ústavního soudu.

Doplňující omezení a podmínky registrace jsou zaváděny pouze místními orgány a ne celoplošně (tudíž i odporují národnímu právu). Takové jednání potom otevírá cestu ke zlovůli úředníků při přijímání rozhodnutí či sankcí v případech narušujících pravidla registrace. Prověřování dokladů je potom provázeno úplatkářstvím, zastrašováním, zabavováním občanských průkazů a v některých případech může dojít i ke krátkodobému zadržení v policejní cele.

Některým skupinám v řadě regionů tento mechanismus prohlubuje problémy spojené se zamítnutím státního občanství (přičemž v některých oblastech existují tvrdé ba přímo protizákonné podmínky pro registraci).

Na tomto místě jsme se snažili vysvětlit jeden z problémů týkající se nejen Romů, ale i jiných národnostních menšin, které žijí na území Ruské federace. Je jisté, že sporných otázek v této problematice je mnoho, státní aparát se přitom nějak výrazně nesnaží této diskriminaci vůči národnostním menšinám čelit.

⁴⁸ Tento mechanismus existuje v Rusku již od roku 1922. Měl by být zárukou toho, že příslušné orgány budou mít přehled o pohybu obyvatel na určitém území.

8.3.1 Životní situace Romů v Ruské federaci

Odborník na rómskou otázku v Rusku Malik Salimkur tvrdí, že zhoršená životní situace Romů v Rusku souvisí s nárůstem xenofobií nálad ve federaci a také s dlouhými boji v Čečensku⁴⁹. Romská otázka akumuluje i sociální nespokojenost Rusů, přičemž jejich postavení v Rusku je mnohdy horší než situace Čečenců, kterým se věnuje mnoho organizací bojujících za práva menšin.

Místí úřady, policie i prokuratura však romské problémy vůbec neřeší konstruktivně. Zdálo by se, že činnost policie je v některých případech až skandální. V roce 2002 byly prováděny speciální policejní operace, v jejichž rámci byly určité přestupky spojovány s konkrétní etnickou skupinou, s Romy.

V březnu, a poté i v červenci a srpnu roku 2002 proběhly dvě policejní operace „Tábor“ a „Tábor2“⁵⁰. Tyto dvě akce byly namířeny proti migrujícím skupinám Romů. Na nádražích a jiných místech, kde se shromažďují občané, probíhaly razie, při kterých byl prováděn všeobecný odběr otisků prstů. A to samozřejmě není vše – představitelé policie se vyjádřili, že přijatá opatření budou namířena také proti těm, kteří se budou jakkoli snažit migrujícím Romům pomoci či je ukrýt⁵¹.

V některých oblastech byly zaregistrovány i případy nuceného odsunu Romů z oblasti. V červenci roku 2002 z města Surguta bylo deportováno 315 uzbeckých Romů, v listopadu z města Čerkesska vyvezli autobusem 42 tadžických Romů⁵².

Administrativní svévole ruských mocenských orgánů jde ruku v ruce se snahou předvést úctu všem etnickým skupinám, které žily nebo dosud žijí v Rusku a bývalém Sovětském svazu. Tak byl třeba v Moskvě postaven památník rómským obětem druhé světové války.

⁴⁹ „Cikány nazývají «černými», ve vztahu k nim stále častěji zakořeňují stereotypy, že všichni jsou lenoši, zloději, podvodníci, a že jim nelze důvěřovat. Cikáni žijí v Rusku mezi dvěma ohni: z jedné strany vláda mnohdy nechce dávat těmto «podezřelým Kavkazanům» práci ani bydlení a z druhé strany se obnažení skinheads těší bezmála stoprocentní beztrestnosti.“ cit. z rozhovoru pro Centrum žurnalistiky v extr. situacích

⁵⁰ Názvy jakoby nevědomky upozorňují na specifické rómské označení velké skupiny, klanu.

⁵¹ KULAJEVA, S. Проблемы цыган-беженцев. *Антифашистский мотив* [online]. 2002, T. 3, no. 20 [cit. 2007-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.memorial.spb.ru/index.php?lan=0&module=42>>.

⁵² ZAJCEVA, S. Из Черкесска депортировали таджикских цыган. *Коммерсант* [online]. 2002, T. 214 [cit. 2007-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.kommersant.ru/doc.html?DocID=352940&IssueId=9355>>.

Z hlediska ochrany práv Romů a jiných národnostních menšin před násilím na rasovém základě byl důležitým dnem 11. prosinec 2002. Tehdy proběhl soudní proces nad sedmi mladíky, kteří byli shledáni vinnými ze zabití dvou Romů. V roce 2001 napadla skupinka radikálů tábor kočovných Romů, kteří se zdržovali kolem Volgogradu. V důsledku napadání byli dva rómští muži smrtelně zraněni. Vyšetřování se táhlo celý rok, ale v jeho závěru bylo šest mladíků odsouzeno k trestu odnětí svobody od sedmi do devíti let⁵³. Tento případ je jedním z mála, kdy bylo přiznáno, že trestný čin byl spáchán na základě rasové nenávisti⁵⁴.

Zároveň mnoho případů výtržnictví na základě rasové nenávisti se ani k soudu nedostane. Nejčastěji jsou podobné případy bržděny v samém raném stádiu (poškození odmítají podat trestní oznámení). Jsou známy i případy, kdy agresorem byl sám policista a ten potom vyhrožoval jak obětem, tak i jejich advokátům.

Situace Romů v současném Rusku dozajista ve velké míře závisí především na toleranci společnosti a samotného státu.

8.3.2 Romové v Petrohradě

Kolik Romů žije v Petrohradě a Leningradské oblasti? Statistická data chybí, ale je jasné, že se jedná o desítky tisíc lidí, kteří výrazně tuto oblast ovlivňují. Ví se, že v této komunitě pracují pouze příslušníci staršího pokolení, babičky a dědečkové, pro mladé není práce k nalezení a starší dávno už jaksi zapadli do koloběhu systému. Romové mají problém dostat pasy nového vzoru, děti nedostudují ani střední školu. Není divu, že takové podmínky jsou ideální půdou pro nezdravé sociální zázemí.

Mladí Romové skoro ve všech metropolích Evropy propadají lákadlům drog a nevědí, jak se ze zamotaného kruhu dostat ven. Jeden den v léčebně pro drogově závislé stojí okolo 1500 rublů, většina romských rodin nemá takové finanční prostředky, aby nechala jednoho z členů léčit. Zde je nutná primární prevence, která z části může předcházet zneužívání návykových látek. K takové

⁵³ Sedmí účastník bitky, který se jí přímo neúčastnil, byl odsouzen za výtržnictví na pět let odnětí svobody.

⁵⁴ KUTEPOV, D. Охота на цыган. *Время новостей* [online]. 2002, no. 231 [cit. 2007-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.vremya.ru/2002/231/4/30355.html>>.

ochraně může docházet zejména ve školách, kam by měly všechny děti docházet, bohužel se tak neděje.

Není potom divu, že se v novinách setkávají ruští občané s články, které popisují jak ten či jiný Rom byl zastřelen v oblasti se silnými nacionalistickými náladami. V roce 2005 v září se v Pskově asi 600 kilometrů severozápadně od Moskvy objevily letáčky, které vyzývaly obyvatele k násilí proti Romům. Krátce poté zde byl unesen a zabit jeden Rom. Letáčky byly podepsané neznámým hnutím Svobodné Rusko, které Romy kromě jiného obviňuje z nelegálního obchodu s drogami.

Sociální pracovníci zabývající se Romy v Petrohradě jsou přesvědčeni, že 80 – 90% žije usedlým způsobem života, mají vlastní domy, ale jejich životní úroveň se pohybuje pod hranicí bída. Nejhuře jsou na tom Romové z Uzbekistánu a Tádžikistánu, ti jsou nuceni žebrať v centru města a žijí za metropolí ve stanových táborech. Nedávno byl jeden z takových táborů napaden skupinou „skinheadů“. Úředníci po napadení jednali rychle a deportovali Romy z místa jejich pobytu jinam...⁵⁵

Podle jistých informací tábory Romů přinášejí některým úředníkům i miliónové příjmy. Za každý stan v Petrohradě musejí platit policii 200 – 300 rublů měsíčně (v Moskvě jsou tyto částky mnohonásobně vyšší, pohybují se okolo 1000 rublů měsíčně za stan). Existují také dohody o platbách určitých procent z příjmů Romů, kteří jsou v táboře pouze hosty, a které dostává policie. Taková korupce potom znemožňuje boj s kriminalitou a zároveň zabraňuje i obranu práv Romské menšiny.

8.4 Bylo by tu jedno přání...

Aktivisté za lidská práva kritizují vládu, že je lhostejná k Romům a nepovažuje je za plnohodnotné občany. Z jisté části je pravda, že současnému kabinetu se podařilo zničit to, co bylo budováno v období sovětské vlády. Kupříkladu rómské děti už skoro vůbec nechodí do školy a dalo by se s malou nadsázkou říci, že opravdu „vyrůstají pro kriminál“.

⁵⁵ *Петербургский "Мемориал": цыганское население живет за чертой* [online]. Moskva : Права человека в России, 1996-2007 , 13.04.2007 [cit. 2007-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.hro.org/actions/nazi/2006/04/07-2.php>>.

Zde se nám však otevírá otázka: přeje-li si většina Romů žít jako většina? V sovětské éře byly vynaloženy ohromné síly k tomu, aby se Romové sžili s většinou a přizpůsobili se jí. Po „cukru“ si Romové vyzkoušeli také „bič“ ve formě masových represí, které byly namířeny proti celým táborům. Romové měli a mají svoji inteligenci a existují různé kulturní asociace, ty však mají na většinu jen minimální vliv.

Problém je v tom, že struktura rómského společenství je až příliš archaická. Jejich světonázor je těsně spojen se starými pohanskými kulty. Romové mohou být pravoslavní, katolíci či muslimové, stará víra spojená s duchy a různými bohy jim však i nadále zůstane blízka.

Původní kastovní uspořádání romské společnosti silně zakonzervovalo staré zvyky. Někdy to může způsobit i posílení sociálního zdraví určité společnosti a jindy zase spíše naopak. Vždyť tyto tradice byly vytvářeny v neuvěřitelně těžkých životních podmínkách. Většina z nás přeci tuší, že hodnotový systém Romů je jiný než majority.

Je hloupé tvrdit, že asociální chování je u Romů vrozené. Na druhou stranu je nutné přiznat, že některé momenty sociálního chování této skupiny nejsou zrovna běžné a nesetkávají se s pochopením. Vinit bychom z těchto křivd neměli nikoho, měli bychom spíše racionálně uvažovat a jednat.

V principu je integrace Romů možná jak v Rusku, tak i kdekoli jinde v Evropě. Romové vynikají jak v řemeslech, tak i v zemědělství o jejich hereckém a hudebním talentu nemluvě.

9. Pravoslavný nacionalismus

Je to už dlouho, co se v Rusku stále silněji projevuje jeden opravdu velice zajímavý jev. Nacionalisté jsou spojováni s pravoslavnými! V květnu roku 2006 se před Moskevským gay klubem shromáždilo několik extrémistů. Ti nesouhlasili se zahájením tanečního projektu „Open Party“, který klub organizoval.

Mezi protestujícími, kteří nakonec i fyzicky ohrožovali návštěvníky klubu a házeli po nich různé potraviny, byli i pravoslavní věřící. Podle korespondenta radia „Echo Moskvy“ se tito věřící sjeli z různých koutů země, byli mezi nimi mladí i staří (babičky držely ikony)⁵⁶. Postoj církve k homosexualitě je asi všem jasný, proto by neměla účast věřících při takové akci překvapovat. Zarážející ovšem je, že se bez zaváhání spojují s extrémními nacionalisty a v některých případech bez okolků přihlížejí i násilí.

Takových zpráv je v Rusku mnoho, někdy se protestů účastní i samotní pravoslavní duchovní a agresorům žehnají. Člověk by se sám sebe mohl ptát: kam jsme to až došli?

9.1 Ruské pravoslaví

Věrouka pravoslavné církve je založena na textech Písma svatého a na všeobecné církevní tradici. Církevní tradice je uchována jednak v řádu církve a jejím životě, jednak ve spisech sv. otců (církevní spisovatelé z prvních století dějin křesťanství).

Zřízení pravoslavné církve je datováno od 1. do 9. století. Podle tohoto systému se křesťané organizují podle státních území a podle národů ve vlastní místní církvi. Místní církve jsou spojeny v jednu církev všeobecnou. K tomuto systému všeobecné církve příslušela původně i církev římská. Její vývoj šel později k vývoji papežství. Až do 9.století se římský patriarchát zúčastňoval všech všeobecných církevních sněmů a jejich usnesení se podřizoval, později se však v římské církvi uplatňovala zásada, že usnesení musí být schválena římským patriarchou.

⁵⁶ Православные и скинхеды напали на московский гей-клуб. *Газета* [online]. 2006, [cit. 2007-04-11]. Dostupný z WWW: < http://www.gazeta.ru/lenta/2006/05/01/news_629173.shtml>.

Východní tendence proti tomu vždy vystupovaly. To vedlo roku 1054 k církevnímu rozkolu, kde na jedné straně stál patriarchát římský a na straně druhé patriarcháty cařihradský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalémský. Východní patriarcháty se dále pevně držely pravoslavného učení a nesouhlasily s novým vývojem poměrů v církvi římské.

Nejvyšším zákonodárným orgánem společným všem pravoslavným církvím na světě je všeobecný sněm, který je i jejich společným pojítkem. Všeobecný sněm řeší jako nejvyšší autorita církve principiální věroučné otázky.

Ke starobylým patriarchátům se počítají patriarcháty: cařihradský, jehož představitel je „prvý mezi rovnými“, alexandrijský, antiochijský a jeruzalémský. Historickým vývojem vznikly další místní patriarcháty: ruský, srbský, gruzínský, rumunský a bulharský a místní církve kyperská, řecká, polská, albánská...

9.2 Co spojuje víru a politiku?

Když se hovoří o politice a pravoslaví, je tím spíše míněna míra propojenosti mezi politikou a vedením Ruské pravoslavné církve, která vystupuje jako apolitická organizace. Méně častěji si lidé všimnou, že politika je s pravoslavím spojována třeba při volbách, kdy kandidáti či politické strany apelují na jakousi „pravoslavnou identitu“ voliče. Další možností, která politikům více či méně pomáhá je jejich stylizace do pravoslavného věřícího⁵⁷.

Pojmu „pravoslavná politika“ odpovídá asi nejlépe činnost některých skupin, organizací a politiků, kteří čas od času deklarují svoji pravoslavnou víru světu a tímto spojují politiku s pravoslavím. Tento proud se zrodil už v útrokách národně-vlasteneckého hnutí v sovětském období⁵⁸, mohli bychom si ho povšimnout i v období Gorbačovovy perestrojky, ale naplno se začal rozrůstat až v polovině 90. let, kdy byl patrným jak v církvi tak i na národně-vlasteneckém politickém spektru.

9.2.1 Rysy pravoslavného nacionalismu

Co je to za proud, pravoslavný nacionalismus? Zde se nám naskýtají dvě otázky: z jakých lidí je složen a jaká je jeho ideologie?

⁵⁷ Těmto tématům je v ruském tisku věnováno i dost publikací. Např.: SOLDATOV, A. Политические течения в Русской Православной Церкви на фоне президентских выборов 1996 года в России . In *Религия и общество*. 1. izdanie. Moskva : Диа-Логос, 1997. s. 91-113.

⁵⁸ MITROCHIN, N. *Русская партия: Движение русских националистов в СССР. 1953-1985 годы*. 1. izdanie. Moskva : [s.n.], 2003. 623 s., s. 489 - 526

Všichni političtí aktivisté, kteří sami sebe stylizují do pozice pravoslavných, vycházejí více méně z jediného národně-vlasteneckého hnutí z dob perestrojky a počátku 90. let. Proto je v první řadě všechny můžeme označit jako ruské nacionalisty. Z druhé strany většina ruských nacionalistů je pravoslavnými z pochopitelných příčin, i když mezi nimi najdeme i ateisty. Pro většinu nacionalistických organizací 90. let bylo pravoslaví elementem národní identity než samostatnou základní hodnotou (seznam těchto subjektů viz. příloha).

Nezávislý pozorovatel si může povšimnout, že tyto politické subjekty v mnohém spojuje stejná či podobná politická platforma. I když se proti tomuto tvrzení politická uskupení rezolutně hájí, nelze si jistých podobností nepovšimnout. Všechny skupiny lze označit jak již bylo výše naznačeno za nacionalistické. Jsou mezi nimi tací, kteří přímo podporují etnickou nevraživost a diskriminaci, zahrnující i její krajní formy jako je deportace⁵⁹.

Umírněný nacionalismus zdůrazňuje představu, že politika je interakcí především národů a žádných jiných subjektů. Pravoslavní nacionalisté už nejsou nacionalisty v pravém slova smyslu, protože zdůrazňují zejména náboženský prvek a ne národnostní faktor. Nacionalisticky smýšlející jsou stejní, jako jiní nacionalisté, pouze jejich myšlenky jsou ozvláštněny navíc prvkem pravoslavné víry.

V této souvislosti můžeme jmenovat v Rusku velice známého podnikatele a aktivistu Germana Sterligova. Ten tvrdí, že nacionalistické myšlenky mohou být duchovní a materialistické. Z těch neduchovních se může vyvinout fašismus a lidem přináší pouze zkázu. Na druhé straně ideje duchovního nacionalismu dávají život. To podle něj znamená, že pokud se lidé sjednotí pod jednou vírou, teprve tehdy se přemění v národ⁶⁰.

Náboženská výjimečnost jako přirozený pohled na svět ruského věřícího vyplývá z historických faktů ruského pravoslaví a v tomto případě i ze zvláštní role Ruska v pravoslavném světě. Především náboženská myšlenka Moskvy

⁵⁹ např.: pravoslavná informační agentura „Ruská linie“ nebo „Общество ревнителей памяти митрополита Иоанна“

⁶⁰ STERLIGOV, G. Национальная идея России — православие. *Аргументы и факты* [online]. 2002, no. 31 [cit. 2007-04-11]. Dostupný z WWW: <http://www.aif.ru/online/aif/1136/16_01>.

jako „třetího Říma“⁶¹ může napadat i přesvědčení o výjimečnosti Rusů jako národa. Někteří duchovní se tedy nebojí používat formulace jako: „Bohem vybraný ruský národ“ atd.

V nacionalismu často striktní rozlišování ras a národů neplatí až tak doslova v případě nacionalismu pravoslavného, ani pojem Rus není chápán v rámci „tradičního nacionalismu“. V tomto směru je spíš kladen důraz na to, že co Rus, to pravoslavný.

Pravoslavní jsou Řekové, Arabové a dokonce i Japonci, ruští pravoslavní nacionalisté se však od všech těchto skupin zpravidla vyznačují tím, že je nezajímá, co se mimo Rusko v pravoslavné církvi děje. V této zemi je běžný názor, že etnická a náboženská identifikace probíhá v rámci kulturních kořenů. Tuto myšlenku velice dobře zformuloval duchovní a místodržitel Valaamského kláštera Pankrác: „Vždy se bralo v úvahu, že ruský člověk – to je pravoslavný věřící. Jeho národnost a původ jsou až druhotné. Mohl být Němcem, Tatarem, ale vždy patřil k ruskému národu, protože byl pravoslavným.(...) Není vůbec možné abychom mluvili o Rusovi, aniž by byl pravoslavný. «Ruský baptista» - to je něco cizího, zvráceného.“⁶²

9.3 Pravoslaví – nacionalismus - monarchie

Ruští pravoslavní nacionalisté jsou stoupenci ideji, která hlásá vytvoření pravoslavného impéria. Jak bývá ale zvykem, i zde zůstává pouze u přání, protože konkrétní představu, jakým způsobem obnovit monarchii, nemají. Někteří se sice snaží prosadit jakési požadavky v současné politice (v poslední době jsou v podstatě shodné s oficiálním postavením církve), ale mnozí spíše touží, že se Rusko opět dostane na tu „správnou cestu“. Jak se tímto směrem orientovat radí následující doporučení:

- pokud by se mělo přejít nějakým způsobem k pravoslavné monarchii, tak pouze přes „národní diktaturu“

⁶¹ V polovině 16. století byla široce prosazována teorie „Moskva - třetí Řím“. Země byla v té době jediným pravoslavným státem, sloupem pravoslaví ve světě, s čímž souvisí i vznik patriarchátu na Rusi; všichni Rusové se považovali za dědice Říma (a následně Konstantinopole), potvrzením čehož bylo mj. i přemístění svátostí z Východu do Ruska

⁶² *Главное - сохранить память Божию* [online]. 2001 [cit. 2007-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.voskres.ru/interview/opankr.htm>>.

- nutnost paternalistické a více méně zestátněné ekonomiky (ekonomické ideje jsou v tomto prostředí spíše pasivní, proto se nikde nedozvíme upřesňující návrhy)
- je zapotřebí významně omezit občanská a jiná práva, především právo na svobodu vyznání
- dále by mělo být rozšířeno teritorium Ruska, přičemž Bělorusko by mělo být bezpodmínečně připojeno, Ukrajina z větší části nebo celá (hranice nového státu by měly zahrnovat ruskou většinu; Bělorusové a Ukrajinci jsou považováni za součást velkého ruského národa)
- znovuoobnovené impérium by mělo stát v opozici proti jiným zemím, blízcí sousedé by měly spadat do sféry vlivu říše; je kladen i zvláštní důraz na armádu a silové složky státu

Tento politický program sdílí v podstatě všichni pravoslavní nacionalisté, ačkoli samozřejmě existují i různé výjimky. Hlavní zvláštností této ideologické platformy je její zaměřenost proti „nepříteli“.

9.3.1 Nepřítel ze západu

Nepřítelem je pro pravoslavné antikrista. Pro ruské pravoslavné nacionalisty je také nepřijatelný západní liberalismus. Tyto skupiny považují právě „západ“ celkově a liberalismus jako nástroj antikrista. Rusko se jim jeví jako poslední bašta opozice. Přesně takové pojetí mise Ruska je v tomto prostředí chápáno.

Oficiální postoj ruské pravoslavné církve k západu je mírnější. Západ se zde jeví jako oponent, se kterým je nutné počítat a koexistovat. Pravoslavní nacionalisté naopak považují západ za nepřítele, se kterým je nutné doslova „bojovat do posledního muže“.

V tomto pojetí nepřítele západ vystupuje ne jako subjekt, ale spíše jako nepřátelské území ve kterém existují navzájem propojení činitelé. Těmi jsou například: židovství, mezinárodní finanční, politické a vojenské instituce, západní vlády, západní náboženské organizace, dokonce i islámští extrémisté⁶³. Celkově lze tvrdit, že pravoslavní nacionalisté se snaží vytvořit jakýsi nový světový pořádek. Schémata vzájemných vztahů výše uvedených

⁶³ SEMENKO, V. Метафизика апостасии: О духовно-метафизических истоках кризиса современной цивилизации. *Евразийский вестник* [online]. 2002, no. 14 [cit. 2007-04-14]. Dostupný z WWW: <http://www.e-journal.ru/p_relig-st1-14.html>.

subjektů potom tvoří různé verze „světového spiknutí“. Stojí za to i upozornit na fakt, že antisemitismus je skoro již tradičním názorem v těchto kruzích. Aktivně se o něm hovoří spíše v radikálním prostředí. Umírněné skupiny svými námitkami nenechají posluchače na pochybách o tom, jaký mají k Židům vztah.

9.3.2 Globalizace

Nesmíme také zapomenout na neustálý proces globalizace. Ten je samozřejmě ruským pravoslavným nacionalistům také „trnem v oku“. Zdrženliví autoři tvrdí, že globalizace sice není přímo spojená se sjednocováním nepřátelských sil vůči ruskému náboženství, ale většina pravoslavných nacionalistů v tomto procesu vidí hlavní nástroj tohoto nepříznivého sloučení. Stoupenci uvedeného myšlenkového proudu však se vší vervou využívají technologií, které nám globalizace nabízí a pomocí nichž nás spojuje...

Někteří radikálové rozšiřují takové nálady, které přibližují globalizaci k hotové apokalypse. Abychom byli přesní: spojení globalizace s koncem světa přiznává i oficiální církev, její názory jsou odraženy i v „Základech sociální koncepce ruské pravoslavné církve“. V tomto případě jsou však soudy mnohem mírnější než u radikálů. S katastrofou se „jakoby počítá“, ale není jisté, jestli apokalypsa již nastala, či nastane brzy. Přesné datum není známo. Radikálové jsou v tomto ohledu však prodchnuti pocitem blízkého konce světa, často operují s konkrétními daty, desetiletími a roky.

Například pravoslavný duchovní Alexandr Šargunov popisuje v umírněném časopise „Ruský dům“, který se měsíčně dostane do rukou zhruba 36 tisícům čtenářů, příchod antikrista i s přesnými politickými detaily, které jej budou provázet⁶⁴. Důslednější stoupenci těchto teorií jsou dokonce přesvědčeni o tom, že nynější světový pořádek vedený židovskými ideami je v rámci současných událostí (např.: válka v Iráku) připraveným „trněm pro antikrista“⁶⁵.

⁶⁴ ŠARGUNOV, A. Четыре защиты против „Нобого мирового порядка“. *Русский дом* [online]. 2000, T. 6, no. 12 [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: < http://www.rd.rusk.ru/00/rd12/rd12_6.htm >.

⁶⁵ О евреях, Третьем Храме и новой картине мира : Беседа главного редактора „Русской линии“ Сергея Григорьева с редактором отдела политики Анатолием Степановым . *Русская линия* [online]. 2002 [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.rusk.ru/News/02/3/new20_03a.htm>.

Obecně je nálada ruských nacionalistů, soudě podle jejich textů, spíše pesimistická. Vnímají všechny politické síly, jiná náboženství jako nenávistná, mnozí mají navíc i strach z blízkého konce světa.

9.4 Pesimismus jako životní postoj

Antiliberalismus se u pravoslavných nacionalistů odráží do všech sfér běžného života. Tyto skupiny vystupovaly vždy proti režimu prezidenta Jelcina a s radostí vítaly do úřadu následujícího prezidenta, se kterým spojovaly své naděje. Radikálové byli přesvědčeni, že teprve prezident Putin odvrátí Rusko z cesty k liberalismu. Z jeho vlády jsou však nakonec také rozčarování... Tvrdí, že po 11. září 2001 nastavil prozápadní směr ruské politiky. Umírněné křídlo sice ještě z Putinovy vlády neztrácí naději, předpokládají však, že ke zlepšení současného stavu Ruska může dojít až v obdobích s jiným prezidentem. Při posledních volbách do státní dumy v roce 2003 volili pravoslavní nacionalisté (spíše ti umírněnější) především Národní stranu a politický blok „Vlast“.

V polovině devadesátých let bylo mezi ruskými věřícími slyšet pouze politický hlas radikálů. Na konci devadesátých let našla svou vlastní politickou sílu i umírněná část pravoslavných nacionalistů. Nyní vystupují na politickém poli společně s oficiálními hodnostáři ruské pravoslavné církve. V církevních otázkách se po kanonizaci zavražděné carské rodiny tyto dvě skupiny také nerozcházejí.

S radikály je to jinak. Od myšlenky kanonizace Mikuláše II. přešly k nápadu svatořečit známé postavy ruské historie jako jsou Rasputin či Ivan Hrozný. Poslednímu imperátorovi přisuzují skoro až božské atributy.

Hovoříme-li o radikálním pravoslavném nacionalismu, máme na mysli uskupení, která jsou ve světě známa spíše pod označením „fundamentalismus“⁶⁶. Radikálové vystupují pod jednotným názorem, pluralismus zde chybí. Myšlenkové základy jsou položeny na náboženských ideálech očištěných od novějších deformací. Věřící nacionalisté jsou tradicionalisty bojujícími proti čemukoli novému, modernímu, nezvyklému.

Naskýtá se otázka, může-li se ruská pravoslavná církev sama o sobě více zradikalizovat, mohou pravoslavní nacionalisté zmobilizovat svoje síly k hlasitější akci? Taková situace samozřejmě nastat může. Nyní můžeme

⁶⁶ Konzervativní lpění na původních ideologických základech

hovořit o perspektivě rychlejšího proniknutí respektovaných skupin pravoslavného nacionalismu do „velké politiky“. V tomto procesu ovšem budou radikálové vystupovat spíše v pozici okrajové podpory většiny.

Závěr

Z výše uvedených příkladů a z faktů, která jsou doložena v přílohách⁶⁷ je jasné, že ruský nacionalismus není jen hrou, ale jedná se o závažný problém. V současném Rusku je pod pojmem nacionalismus spíše chápána ideologie blížící se šovinismu a xenofobii. Význam slova má negativní nádech a jako by kladlo důraz na převahu vlastního národa nad jinými. Dalo by se říct, že s nacionalismem se Rusko vypořádává dodnes. Termín nebyl nikdy dostatečně vysvětlen, a proto teprve dnes dochází k jistému objasňování a zpracovávání⁶⁸. I když sovětští komunisté považovali nacionalismus za buržoazní názor, existují doklady o tom, že v době vlády Brežněva byla rozpracovávána koncepce „sovětského národa“⁶⁹, která zahrnovala mnohé elementy občanského patriotismu⁷⁰.

Valerij Fedorov, ředitel Centra politického rozkvětu Ruska vidí v ruském nacionalismu rodící se hrozbu⁷¹. Bohužel zatím nemá ruská společnost obranu proti tomuto jevu, jako například proti anarchisticko-revolučním výhrůžkám. Ty jsou totiž založeny na levicově-sociálních heslech a sami sebe již dávno diskreditovaly. Ruský nacionalistický proud se k veřejné moci nikdy nedostal, tudíž by mohl pro Rusy představovat daleko větší nebezpečí.

Největší hrozbu představuje agresivní forma nacionalismu, která odmítá mnohonárodnostní stát, jakým Rusko je, a etnický původ staví výše než občanský. Ruský nacionalismus by se dal přirovnat k islámskému fundamentalismu. Vždyť oba tyto projevy nenávisti jsou v Rusku v podstatě na denním pořádku. Hrozí, že oba proudy rozdělí Rusko na pravoslavnou a muslimskou část (v pomyslném slova smyslu). Představte si, do jakých krajností může zajít spojení víry s nacionalistickým nádechem?

⁶⁷ Statistika týkající se násilných činů na základě rasového motivu jsou v Rusku známy bohužel jen od roku 2004. Starší udaje nebyly nikdy shromážděny. Vzhledem k tomuto faktu, je těžké s jistotou tvrdit, jestli je nacionalismus v Rusku na vzestupu či pořád ve stejné míře, protože dané údaje jsou známy pouze za velice krátké období.

⁶⁸ Můžeme srovnat vysvětlení pojmu nacionalismus ve dvou encyklopedických slovnících: dorevoluční (Encyklopedický slovník, Brokgauz, Efron) a porevoluční (Velká sovětská encyklopedie)

⁶⁹ TRUCKER, R. Towards a Comparative Politics of Movement-Regimes . *The American Political Science Review*. 1961, vol. 55, no. 2, s. 281.

⁷⁰ Občanský patriotismus (někde i označení univerzální nacionalismus) označuje formu občansky uvědomělé, liberálně tolerantní, modernizační a inkluzivní národní identity.

⁷¹ VOSKOVSKAJA, T.. Три источника политического экстремизма. *Консерватор*. 1.1.2002, 15, no. 3, s. 15.

Hrozba extremismu je tu i proto, že do veřejného života vstupuje mladá generace, které není „naočkováná“ internacionalismem (sovětský systém výchovy a vzdělání se o vštěpování internacionalistických myšlenek do jisté míry snažil). Dnes mají právo hlasovat lidé, kteří veřejně přemítají o „celosvětovém židovském nebo islámském spiknutí“, o všemožných cizích silách, které mají za úkol vyhladit ruský národ. V podmínkách postsovětského ideového vakua se právě takové názory setkaly s úspěchem.

Rusko je mladý stát, je mu teprve 16 let. Národní vědomí je nahlodané, a proto je tento chorobný stav vhodný k rozšíření extrémistických myšlenek mezi široké masy. Současné situaci nahrála samozřejmě i státní administrativa, která není schopna postavit se čelem problémům, se kterými se potýká. Nyní se nacionalismus dostává pomalu i do vysoké politiky. Někdejší leader nacionalistů, Žirinovský, je svými výroky proti některým současným politikům hodný jako „beránek“.

Problémem je, že nacionalistické organizace jsou jistým způsobem propojeny a „zesítěvány“. Soudní zákaz činnosti jedné organizace stimuluje ty ostatní k aktivitě. Mládež, která je ideologicky dezorientovaná a nemůže najít svoje místo v současné společnosti, se jde v řadách skinheadů bít, jak často říkají, za práva ruského člověka.

Orgány činné v trestním řízení jsou na nacionalisty krátké. I když by byly schopné vytvořit příslušné strategie boje s extremismem, podle dostupných údajů to vypadá, že nechtějí či se bojí. Co stojí za netečností ruské policie si netroufáme na těchto stránkách soudit. Jisté je, že dosavadnímu stavu jejich nečinnost určitě nepomáhá. V poslední době se objevili, sice výjimečně, ale přece, soudní procesy, které odsoudili obžalované za činný motivované etnickou nenávistí. Oproti předchozím rokům je to velký pokrok kupředu. V Rusku se v některých případech už nebojí nazývat věci pravými jmény.

V práci byly uvedeny jen některé příklady projevů ruského nacionalismu. I tak by mohly sloužit jako vztyčený prst nejen pro Ruskou stranu, ale i pro obyvatele jiných zemí, které ať chtějí či ne, vždy se s touto hrozbou mohou setkat. I v tolerantních státech s dlouholetou demokratickou tradicí jako je například Holandsko, musí hlavní představitelé bojovat s násilnými projevy nacionalismu. Proto si nemysleme, že Česká republika by mohla být v tomto případě výjimkou.

Na příkladu Ruské federace si můžeme povšimnout, že každý stát má problémy, ty se však na různých místech jinak projevují a jinak řeší. Určitě záleží na dané společenské situaci. My, jako budoucí učitelé, bychom mohli mít na mládež a utváření jejího světonázoru zásadní vliv. Nebojme se proto nahlédnout pod pokličku jevům, od kterých bychom se raději otočili zády.

Resumé

Diplomová práce „Nacionalismus v Rusku a jeho projevy“ je zaměřena především na odhalení jevu v současné ruské společnosti, kterým je nacionalismus. Text poukazuje na některé jevy, které jsou místy až vyhraněné.

V úvodní části je věnován prostor obecnému přehledu. Najdeme zde kapitoly jak o lidských právech obecně, tak i o lidských právech v Ruské federaci. Důležitým bodem je také vymezení pojmů rasismus a nacionalismus.

Druhá část práce se snaží poskytnout přehled o některých projevech nacionalismu. Nejprve je samozřejmě kladen důraz na projevy nacionalismu jako takového (násilnosti, politická vyjádření atd.) a následně jsou rozebrány tři zajímavé oblasti, ve kterých tyto myšlenkové extrémy našly svoje uplatnění. Jedná se zejména o jazyk veřejných sdělovacích prostředků, problematiku Romské menšiny a o nacionalismus, který ovlivňuje věřící tzv. pravoslavný nacionalismus.

Cílem práce bylo dát čtenáři přehled o zvláštních jevech, které ovlivňují ruskou společnost, a které nám ve střední Evropě nemusejí být až tak vzdálené. V přílohách jsou k nahlédnutí zajímavé statistiky a výsledky výzkumů veřejného mínění, které teorie o vzrůstajících nacionalistických tendencích v Rusku jen potvrzují.

Summary

This diploma thesis „Nacionalismus v Rusku a jeho projevy“ [„Nationalism in Russia and its demonstration“] deals with an actual theme – nationalism. The first part of the thesis marks the common phenomena. You can find here chapters about human rights in general, but also a text about human rights in Russian federation. An important point is also the determination of racism and nationalism conceptions.

The second part of the diploma thesis tries to give the view of some manifestation acts of nationalism. The emphasis is at first laid on the manifestation of nationalism in itself (violence on racial bases, political representation etc) and subsequently are analyzed three interesting areas in which these extreme ideas are used. It deals mainly with the language of the

public media, problems of the romany minority and about nationalism, which influences believing so-called orthodox nationalism.

The target of this diploma thesis was to give to the public a synopsis about this special phenomenon which works in Russian society and which isn't for the population in the central Europe so distant. In the supplement you can see some interesting statistics and records of the research of the public opinion, which confirms the theory about the tendency of the growing nationalism in Russia.

Použitá literatura

- BUDKEVIČ, N. Антисемитизм, ксенофобия и религиозные преследование в российских регионах 2001. Москва: Бюро по правам человека, 2002 s. 274
- DŽIBLADZE, J. SANNIKOVA, M. ŠIFFER Š. Правозащитное движение в России (коллективный портрет). Москва: ОГИ, 2004. s. 90 ISBN-5-94282-240-9 s.398
- HANUŠ, J. Lidská práva : nárok na obecnou platnost. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 140 s. ISBN 80-85959-86-0.
- KOŽEVNIKOVÁ, Halina. Язык Вражды в предвыборной агитации и вне ее : Мониторинг прессы: сентябрь 2003 - март 2004 г.. Verchovskij. 1. izdanie. Moskva : Информационно-аналитический центр \"СОБА\", 2006. 85 s. ISBN 285697.
- MACHALOVÁ, Tatiana . Lidská práva proti rasismu. Brno : Doplněk, 2001. 263 s. ISBN 80-7239-099-6.
- MITROCHIN, N. Русская партия: Движение русских националистов в СССР. 1953-1985 годы. 1. izdanie. Москва : [s.n.], 2003. 623 s., s. 489 - 526
- PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. Akademický slovník cizích slov . Praha : Academia, 1995. 2 sv. (445, 834 s.) . ISBN 80-200-0497-1.
- POTEKINA, E. KOVYNEVA, M. KINN, E. Первые шаги (начальный курс обучения правам человека). Москва: Права человека, 2003 ISBN 5-77120270 s.215
- ROUSSEAU, J. J. O společenské smlouvě neboli, O zásadách státního práva. 2. vyd. Dobrá voda u Pelhřimova : A.Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-10-4. s.98
- VERCHOVSKIJ, A. Пути несвободы. Москва: центр «Сова», 2005. s.184 ISBN 5-98418-0049
- VERCHOVSKIJ, A. Русский национализм. 1. izdanie. Москва : РОО Центр \"Сова\", 2006. s. 265. ISBN 5-98418-007-3.

- Европейская комиссия по борьбе с расизмом и нетерпимостью (проект второго доклада по Российской Федерации), 13.11.2001 Strasbourg
- Доклад международной Амнистии 2004. Москва: Права человека, 2004. s.376 ISBN 5-7712-0300-9
- Доклад международной Амнистии 2003. Moskva: Права человека, 2003. s.155 ISBN 5-7712-0269-X
- Доклад международной Амнистии 2005. Москва: Права человека, 2005. s. 336 ISBN 5-7712-0330-0
- Права человека и правозащитные организации, Алматы, 2002 s.55
- DOLEŽAL, J.X.. Ideologie nebo úchylka, *Reflex*, 2007, č. 9, s. 28
- SOLDATOV, A. Политические течения в Русской Православной Церкви на фоне президентских выборов 1996 года в России . In *Религия и общество*. 1. izdanie. Москва : Диа-Логос, 1997. s. 91-113.
- SOUKUP, O. Bij Žida, zachrániš Rusko!. *Přes*. 2006, roč. 3, č. 8, s. 2-3.
- TRUCKER, R. Towards a Comparative Politics of Movement-Regimes . *The American Political Science Review*. 1961, vol. 55, no. 2, s. 281.
- VOSKOVSKAJA, T.. Три источника политического экстремизма. *Консерватор*. 1.1.2002, 15, no. 3, s. 15.
- BARRY, B. Nacionalismus. Different life [online]. 2005. Dostupný z WWW: <<http://www.differentlife.cz/pravalidska03.htm>>.
- GULJUTIN, A. Столько народа не ждали. *Новые известия* [online]. 2006. Dostupný z WWW: <http://www.newizv.ru/news/2006-01-31/39401/>
- ISPOLNOVA, D., DOROFJEJEVA , A. Кто сколько сможет. *Gazeta* [online]. 2007. Dostupný z WWW: http://www.gazeta.ru/money/2007/02/08_a_1345110.shtml
- KULAJEVA, S. Проблемы цыган-беженцев. *Антифашистский мотив* [online]. 2002, Т. 3, no. 20. Dostupný z WWW: <<http://www.memorial.spb.ru/index.php?lan=0&module=42>>.
- KUTEPOV, D. Охота на цыган. *Время новостей* [online]. 2002, no. 231. Dostupný z WWW: <<http://www.vremya.ru/2002/231/4/30355.html>>.
- SMIRNOV, Grigorij. Бешеного поймали к саммиту. *Gazeta* [online]. 2006. Dostupný z WWW: http://www.gazeta.ru/2006/07/14/oa_208026.shtml>.

- SEMENKO, V. Метафизика апостасии: О духовно-метафизических истоках кризиса современной цивилизации. *Евразийский вестник* [online]. 2002, no. 14. Dostupný z WWW: <http://www.e-journal.ru/p_relig-st1-14.html>.
- STERLIGOV, G. Национальная идея России — православие. *Аргументы и факты* [online]. 2002, no. 31. Dostupný z WWW: <http://www.aif.ru/online/aif/1136/16_01>.
- ŠARGUNOV, A. Четыре защиты против „Нобого мирового порядка“. *Русский дом* [online]. 2000, Т. 6, no. 12. Dostupný z WWW: <http://www.rd.rusk.ru/00/rd12/rd12_6.htm>.
- VERCHOVSKIJ, A.. О православном национализме [online]. 1996-2007 , 15.01.2004. Dostupný z WWW: <<http://www.hro.org/actions/nazi/2004/01/15.php>>.
- ZAJCEVA, S. Из Черкесска депортировали таджикских цыган. *Коммерсант* [online]. 2002, Т. 214. Dostupný z WWW: <<http://www.kommersant.ru/doc.html?DocID=352940&Issueld=9355>>.
- *Главное - сохранить память Божию* [online]. 2001. Dostupný z WWW: <<http://www.voskres.ru/interview/opankr.htm>>.
- *Итоги событий в Кондопоге* [online]. 2000-2007 , 1.12.2006. Dostupný z WWW: <<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/2032.html>>.
- *Мемо* [online]. Moskva : Центр экстремальной журналистики, 2006 Dostupný z WWW: <<http://www.memo98.cjes.ru/?p=3&sm2=on&reports=200604>>.
- *Националистические настроения россиян* [online]. 2004-2007 , 14.10.2004. Dostupný z WWW: <<http://www.levada.ru/press/2004101401.html>>.
- Не торгуйте наркотиками, ромалэ. *Известия* [online]. 2003. Dostupný z WWW: <<http://www.izvestia.ru/russia/article32373/>>.
- О евреях, Третьем Храме и новой картине мира : Беседа главного редактора „Русской линии“ Сергея Григорьева с редактором отдела политики Анатолием Степановым . *Русская линия* [online]. 2002. Dostupný z WWW: <http://www.rusk.ru/News/02/3/new20_03a.htm>.

- *Отношение к цыганам в России* [online]. Moskva : Права человека в России, 1996-2007 , 13.04.2007. Dostupný z WWW: <http://www.hro.org/actions/nazi/04_03/09-3_04_03.htm>.
- *Петербургский "Мемориал": цыганское население живет за чертой* [online]. Moskva : Права человека в России, 1996-2007 , 13.04.2007. Dostupný z WWW: <<http://www.hro.org/actions/nazi/2006/04/07-2.php>>.
- Православные и скинхеды напали на московский гей-клуб. *Газета* [online]. 2006. Dostupný z WWW: <http://www.gazeta.ru/lenta/2006/05/01/news_629173.shtml>.
- Rasismus. *Wikipedea* [online]. 2004. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rasismus>>.
- *Россия для русских - или для всех?* [online]. 2000-2007 , 21.12.2006. Dostupný z WWW: <<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/3772.html>>.
- *Россияне и инородцы: толерантность или ксенофобия* [online]. 2000-2007 , 16.11.2004. Dostupný z WWW: <<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/983.html>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1:

Statistika odsuzujících rozsudků, které byly vyneseny nad odsouzenými za násilné činy s motivem nenávisti (2004 – 30.9.2006)

Příloha č. 2:

Statistika odsuzujících rozsudků za propagandu nenávisti (2004 - 30.9.2006)

Příloha č. 3:

Statistika rasistických a neonacistických napadení v letech 2004 – 30. září 2006 (s rozčleněním podle měst)

Příloha č. 4:

Zobecněná statistika rasistických a neonacistických útoků za rok 2004-2006 (S rozčleněním podle ročního období)

Příloha č. 5:

Zobecněná statistika rasistických a neonacistických útoků za rok 2004-2006 (S rozčleněním podle kategorií)

Příloha č. 6:

Nacionalistické nálady Rusů

Příloha č. 7:

Rusko Rusům nebo všem

Příloha č. 8:

Bilance událostí v Kondopoge. Rusové o vztazích mezi národy

Příloha č. 9:

Výsledky internetové ankety fotbalových fanoušků FK Spartak Moskva

Příloha č. 10:

Objekty, proti kterým je namířen „jazyk nenávisti“

Příloha č. 11:

Originální znění úryvků z článků s použitím „jazyka nenávisti“

Příloha č. 12:

Xenofobie v Rusku

Příloha č. 13:

Některé nacionalistické organizace s ideály pravoslaví

Příloha č. 1: Statistika odsuzujících rozsudků, které byly vyneseny nad odsouzenými za násilné činy s motivem nenávisti (2004 – 30.9.2006)⁷²

	Množství rozsudků	Množství odsouzených	Z toho odsouzení podmíněně nebo osvobození od trestu
2004			
Moskva	2	5	neznámo
Moskevská oblast	1	9	6
Petrohrad	2	10	3
Voroněž	1	3	0
Novgorod	1 ⁷³	1	0
Vladimírská oblast	1	1	1
<i>Celkem</i>	<i>8</i>	<i>29</i>	<i>10</i>
2005			
Moskva	2	4	0
Moskevská oblast	2	8	0
Petrohrad	2	10	4 ⁷⁴
Blagověščensk	1	4	0
Vladivostok	1	1	0
Volgograd	1	7	0
Jekatěrinburg	1	3	0
Lipeck	1 ⁷⁵	4	0
Murmansk	1	2	1
Perm	1	1	0
Tjumenská oblast	1	5	0
Tambov	1	1	0
<i>Celkem</i>	<i>15</i>	<i>50</i>	<i>5</i>
2006			
Moskva	3	6	1
Orel	2	6 ⁷⁶	2 ⁴
Tomsk	1	3	0
Kostroma	1	3	2
Saratov	1	5	0
Petrohrad	1	2	0
Nižní Novgorod	2	4	neznámo
Jekatěrinburg	2	6 ⁷⁷	0
Novosibirsk	1	neznámo	neznámo
Klužská oblast	1	2	0
Jiho-Sachalinsk	1	1	0
Voroněž	1	13	7
Belgorod	1	11	1
<i>Итого</i>	<i>18</i>	<i>44</i>	<i>13⁷⁸</i>

⁷² Кожевникова, Г. Радикальный национализм в России и противодействие ему. In Верховский, А. *Русский национализм*. 1. izdanie. Москва : РОО Центр \"Сова\", 2006. s. 8-93. ISBN 5-98418-007-3.

Příloha č. 2: Statistika odsuzujících rozsudků za propagandu nenávisti (2004 - 30.9. 2006)⁷⁹

	Množství rozsudků	Množství odsouzených	Z toho odsouzení podmíněně nebo osvobození od trestu
2004			
Novgorod	1	1	0
Iževsk	1	1	1
Novosibirsk	1	1	1
<i>Celkem</i>	3	3	2
2005			
Moskva	1	1	1
Jekatěrinburg	1	1	0
Komerovská oblast	4	4 ⁸⁰	1
Kyrov	1	1	0
Novgorod	1	3	0
Orel	1	2	2
Syktyvkar	1	1	1
Chabarovsk	1	1	0 ⁸¹
<i>Celkem</i>	11	14	5
2006			
Saratov	1	1	1
Petrohrad	2	2	1
Krasnodar	1	1	0
Kameroovo	1	1	1
Samara	1	1	1
Jekatěrinburg	1	1	0
Novgorod	1	1	0
Čeljabinsk	1	2 ⁸²	0
<i>Celkem</i>	9	5	4

⁷³ Za hrozbu výbuchu synagogy

⁷⁴ Ještě jeden osvobozen z nedostatku důvodů

⁷⁵ Se speciálním určením soudu na adresu městské administrativy

⁷⁶ Ne méně, ale v jednotlivém případě známo pouze to, že rozsudek byl vyneseno.

⁷⁷ Z toho 3 odsouzení za příslušnost k extrémistickému hnutí a zároveň za vraždu, ve které nebylo přihlédnuto k motivu nenávisti

⁷⁸ Ne méně

⁷⁹ Кожевникова, Г. Радикальный национализм в России и противодействие ему. In Верховский, А. *Русский национализм*. 1. izdanie. Москва : ООО Центр \"Сова\", 2006. s. 8-93. ISBN 5-98418-007-3.

⁸⁰ Jeden člověk byl odsouzen dvakrát za jeden rok za jedno a totéž provinění, ale v různých případech.

⁸¹ Rozsudek zrušen z důvodu promlčení.

⁸² Se zákazem k provozu profesionální činnosti.

Příloha č. 3: Statistika rasistických a neonacistických napadení v letech 2004 – 30. září 2006 (s rozčleněním podle měst)⁸³

	2004			2005			1.1. - 30.9. 2006		
	Mrtvých	Zbitých a raněných	Celkem poškozených	Mrtvých	Zbitých a raněných	Celkem poškozených	Mrtvých	Zbitých a raněných	Celkem poškozených
Moskva	14	59	73	10	170	180	26	146	172
Petrohrad	9	32	41	4	45	49	5	27	32
Astrachán	0	0	0	0	2	2	0	0	0
Barnaul	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Belgorod	0	2	2	0	3	3	0	0	0
Blagoveščensk	0	2	2	0	7	7	0	1	1
Brjansk	0	0	0	0	1	1	0	1	1
Vladivostok	5	9	14	0	3	3	0	4	4
Vladimírská oblast	0	4	4	0	0	0	0	0	0
Volgograd	0	2	2	0	1	1	2	2	4
Voroněž	1	2	3	1	21	22	1	3	4
Ivanovo	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Iževsk	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Irkutská oblast	3	0	3	2	5	7	0	8	8
Joškar-Ola	0	1	1	0	15	15	0	5	5
Kazaň	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Kaliningrad	0	1	1	0	2	2	0	10	10
Kaluga	0	0	0	0	11	11	0	2	2
Kyrov	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Kostroma	0	5	5	0	0	0	0	5	5
Krasnodarskij	2	32	34	1	3	4	0	3	3
Krasnojarsk	0	0	0	1	1	2	0	3	3
Kurgan	0	0	0	0	6	6	0	0	0
Kursk	0	5	5	0	2	2	0	0	0
Lipeck	0	1	1	0	3	3	0	0	0
Majkop	0	3	3	0	0	0	0	0	0
Murmansk	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Nižní Novgorod	1	5	6	4	12	16	0	7	7
Novgorod	0	0	0	0	5	5	0	0	0
Novosibirsk	2	12	14	1	10	11	0	6	6
Omská oblast	0	3	3	0	0	0	0	3	3
Orel	0	8	8	0	1	1	0	7	7
Perm	0	1	1	3	2	5	0	0	0
Petrozavodsk	0	0	0	0	2	2	0	0	0
Pskov	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Republika Komi	0	0	0	0	3	3	0	0	0

⁸³ Кожевникова, Г. Радикальный национализм в России и противодействие ему. In Верховский, А. *Русский национализм*. 1. izdanie. Москва : РОО Центр \"Сова\", 2006. s. 8-93. ISBN 5-98418-007-3.

Rostov na Donu	0	0	0	0	10	10	0	2	2
Rjazaň	0	0	0	0	1	1	0	3	3
Samara	1	3	4	2	4	6	0	2	2
Saratov	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Sverdlovská oblast	1	7	8	6	6	11	0	4	4
Smolensk	0	0	0	0	2	2	0	0	0
Stavropol	0	0	0	0	21	21	0	0	0
Tambov	0	3	3	0	2	2	0	0	0
Tverská oblast	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Tomsk	0	3	3	0	6	6	0	4	4
Tulská oblast	1	0	1	0	1	1	1	2	3
Tjumenská oblast	3	1	4	1	0	1	0	11	11
Ufa	0	1	1	0	2	2	0	0	0
Chabarovsk	0	0	0	0	3	3	0	0	0
Chakasija	0	0	0	0	2	2	0	0	0
Čebokrasy	0	0	0	0	0	0	0	3	3
Čeljabinsk	1	4	5	0	0	0	0	1	1
Čitinskaja	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Jiho-Sachalinsk	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Jaroslavská oblast	0	0	0	0	0	0	0	5	5
Celkem	46	212	258	36	401	437	36	286	322

Příloha č. 4: Zobecněná statistika rasistických a neonacistických útoků za rok 2004-2006 (s rozčleněním podle ročního období)⁸⁴

	2004			2005		
	Mrtvých	Zbitých a raněných	<i>Celkem poškozených</i>	Mrtvých	Zbitých a raněných	<i>Celkem poškozených</i>
Zima (prosinec/leden + únor/bez data ⁸⁵)	9 (0/9/0) ⁸⁶	22 (0/22/0)	31 (0/31/0)	7 (3/4/0)	72 (14/52/6)	79 (17/52/6)
Jaro	10	77	87	5	119	124
Léto	16	20	36	6	64	70
Podzim	8	79	87	17	107	124
Celkem za rok	46	212	258	36	401	437
Poznámka	Kromě toho je známo ještě 13 vražd bezdomovců, ze kterých orgány činné v tr. řízení podezřívají ideologická (neonacistická) seskupení			Kromě toho je známo ještě 8 vražd 14 zbitých bezdomovců, ze kterých orgány činné v tr. řízení podezřívají ideologická (neonacistická) seskupení		

Příloha č. 5: Zobecněná statistika rasistických a neonacistických útoků za rok 2004-2006 (s rozčleněním podle kategorií)

Rok	2004		2005	2006
	Mrtvých	Zbitých a raněných	Mrtvých	Zbitých a raněných
Celkem	46	212	36	437
Včetně				
Černochů	1	33	3	3
Národnosti z Centrální Asie	7	20	11	2
Národnosti z Kavkazu	14	37	9	5
Národností z Blízkého východu a severní Afriky	4	12	1	1
Národností zemí ATP (Čína, Vietnam, Mongolsko atd.)	8	29	4	5
Jiní lidé „neslovanského vzhledu“	2	20	3	7
Představitelé mládežnických subkultur a levé mládeže	0	4	3	1
Jiné (či nedostatek informací)	10	57	2	2

⁸⁴ Кожевникова, Г. Радикальный национализм в России и противодействие ему. In Верховский, А. *Русский национализм*. 1. izdanie. Москва : РОО Центр \"Сова\", 2006. s. 8-93. ISBN 5-98418-007-3.

⁸⁵ Veškeré útoky, které jsou datovány pouze rokem, se podmíněčně pojí s lednem

⁸⁶ Za leden – únor roku 2004

Příloha č. 6: Nacionalistické nálady Rusů

V srpnu roku 2004 byla provedena centrem Levada anketa mezi městským obyvatelstvem Ruské federace⁸⁷. Toto dotazování se týkalo nacionalistických nálad v této obrovské zemi. Výsledky jsou uvedeny v procentech v závislosti na počtu dotazovaných. Statistická odchylka bývá u podobných výzkumů zhruba 3%.

Nacionalismus je v podstatě dobrý nebo špatný?

Je to vyslovené dobro/ spíše dobro	17
Spíše je to zlo/ je to vysloveně zlo	72
Nevím	11

39% Rusů se domnívá, že v posledních letech zaznamenává Rusko opravdový nárůst nacionalistických nálad. 45% respondentů se vyjádřilo, že podle nich reálně nacionalismus v zemi nevzrůstá, pouze se o něm více píše a hovoří.

Jaká jsou příčiny ruského nacionalismu?

Špatné životní podmínky	34
Provokace a chování národnostních menšin	20
Neschopnost státní moci vyrovnat se s tímto jevem	14
Státní moc je zainteresována v rozdmíchávání nacionalismu	13
Nacionalistické předsudky ruského obyvatelstva	5
Nevím	14

„Skinheads“ a jiné mládežnické skupiny pronásledující „ne Rusy“ jsou...?

Obyčejná mládež, která prostě nemá co dělat	30
Fotbaloví chuligáni	29
Aplikují do životní praxe nacionalistické a fašistické názory	26
Ruští patrioti, obránci vlasti	3
Nevím	12

Co se týče vztahu ruských orgánů činných v trestním řízení (policie, státní zastupitelství...) ke „skinheadům“, tak skoro dvě třetiny (59%) dotázaných si

⁸⁷ *Националистические настроения россиян* [online]. 2004-2007 , 14.10.2004 [cit. 2007-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.levada.ru/press/2004101401.html>>.

myslí, že tyto státní složky se koukají na podobné aktivity „skrz prsty“. Pouhých 19% s nimi bojuje a 3% s těmito skupinami dokonce spolupracuje.

Přitom 67% respondentů je přesvědčeno, že s podobnými nenávistnými projevy je nutné bojovat, 13% lidí by nevěnovalo tomuto jevu žádnou pozornost, s dodatkem, že „mladé to samo přejde“. 4% jsou ochotna podporovat takovéto mladé lidi.

Jak vy osobně hodnotíte lidi, kteří vyzývají ostatní k boji proti „ne Rusům“?

Jsem rozhořčen činy těchto lidí	48
Toleruji tyto aktivity, ačkoli je přímo neschvaluji	37
Schvaluji podobné iniciativy	6

Příloha č. 7: Rusko Rusům nebo všem?

Všeruské centrum studia veřejného mínění (ВЦИОМ) představil v roce 2006 údaje o tom, jak Rusové nahlíží na mínění „Rusko Rusům“, koho považují za čistokrevného Rusa, čí práva jsou narušována častěji (Rusů nebo občanů jiných národností...) ⁸⁸.

1. S jakým níže uvedeným výrokiem, týkajícím se národnostních vztahů v Rusku, spíše souhlasíte?

	Rok 2003	Rok 2004	Rok 2005	Rok 2006
Rusko by mělo být státem Rusů	17	11	16	15
Rusko je mnohonárodnostní země, ale Rusové, představující většinu by měli mít více práv, neboť na nich leží základní odpovědnost za osud země	31	34	27	36
Rusko – společný domov mnohých národů, prokazujících vzájemné působení. Všechny národa RF by měly mít stejná práva, nikdo by neměl být jakkoli privilegiován	49	49	53	44
Nevím	3	6	4	5

2. Jak se stavíte k názoru „Rusko Rusům“? (rozdělení podle let)

	Rok 2003	Rok 2004	Rok 2005
Podporuji ji, už je načase tuto ideu realizovat	16	10	12
Podporuji ji, pokud lze pod označením Rus chápat všechny ruské občany	30	23	34
Nebylo by špatné tuto myšlenku uskutečnit, ale v rozumných rámcích	20	28	23

⁸⁸ *Россия для русских - или для всех?* [online]. 2000-2007 , 21.12.2006 [cit. 2007-04-04]. Dostupný z WWW: <<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/3772.html>>.

Negativně, neboť takové myšlenky vzdalují Rusko civilizacím západní společnosti	15	12	12
Negativně, to je skutečný fašismus	13	17	11
Nevím	6	10	8

(rozdělení podle velikosti osídlení)

	Moskva a Petrohrad	Nad 500 tis. obyv.	100 – 500 tis. obyv.	Méně jak 100 tis. obyv.	Vesnice
Podporuji ji, už je načase tuto ideu realizovat	22	7	13	12	11
Podporuji ji, pokud lze pod označením Rus chápat všechny ruské občany	34	32	34	32	36
Nebylo by špatné tuto myšlenku uskutečnit, ale v rozumných rámcích	17	23	26	23	23
Negativně, neboť takové myšlenky vzdalují Rusko civilizacím západní společnosti	13	13	14	12	9
Negativně, to je skutečný fašismus	7	19	7	14	9
Nevím	7	6	6	7	11

4. Koho byste nazval Rusem?

(rozdělení podle velikosti osídlení)

	Moskva a Petrohrad	Nad 500 tis. obyv.	100 – 500 tis. obyv.	Méně jak 100 tis. obyv.	Vesnice
Toho, pro koho	12	15	13	11	11

je ruština mateřským jazykem					
Toho, kdo vyrostl v Rusku a v ruské tradiční kultuře	44	34	41	40	37
Toho, kdo pozitivě pracoval pro blaho Ruska	16	23	23	21	27
Toho, kdo je podle původu a krve Rusem	21	14	15	13	15
Toho, kdo zastává ruskou pravoslavnou víru a její tradici	4	11	4	9	7
Nevím	3	3	4	6	3

(rozdělení podle věku)

	18 – 24 let	25 – 34 let	35 – 44 let	45 – 59 let	60 a víc
Toho, pro koho je ruština mateřským jazykem	16	13	11	11	11
Toho, kdo vyrostl v Rusku a v ruské tradiční kultuře	37	39	41	40	34
Toho, kdo pozitivě pracoval pro blaho Ruska	21	20	24	23	27
Toho, kdo je podle původu a krve Rusem	17	18	13	13	15
Toho, kdo zastává ruskou pravoslavnou víru a její tradici	6	7	6	8	9
Nevím	3	3	5	5	4

5. Co si myslíte, či práva jsou v Rusku narušována častěji – Rusů nebo občanů jiné národnosti?

	Rok 2003	Rok 2006
Rusů	45	41

Občanů jiné národnosti	29	27
Nevím	26	32

K této anketě je záhodno připojit ještě průzkum, který provedlo centrum Nevada v letech 2004 – 2005. Toto šetření je zaměřené především na změny, které proběhly v průběhu jednoho roku v ohledu ke vztahu k národnostním menšinám.

6. Jaké pocity zažíváte ve vztahu k „hostům“ ze severního Kavkazu, střední Asie a jiných jižních zemí, kteří žijí ve vašem městě, čtvrti?

	Rok 2004	Rok 2005
Úctu	3	2
Sympatie	4	3
Rozhořčení	23	20
Nepřátelství	24	21
Strach	4	6
Necítím nic zvláštního	47	50
Nevím	4	2

7. Národnostní menšiny žijí obecně lépe nebo hůř než samotní Rusové?

	Rok 2004	Rok 2005
Žijí mnohem lépe	17	11
Žijí poněkud lépe	21	20
Žijí přibližně stejně	34	44
Žijí poněkud hůř	13	14
Žijí mnohem hůř	4	2
Nevím	11	9

8. Počet Rusů, kteří sdílí krajně nacionalistické názory (nenávisť k lidem ze severního Kavkazu, střední Asie a jiných jižních zemí), za poslední dobu vzrostl a je vyšší než před 5 – 6 lety?

	Rok 2004	Rok 2005
Počet se zvýšil	58	55
Počet se snížil	8	8
Počet zůstal nezměněn	20	24
Nevím	14	13

Příloha č. 8: Bilance událostí v Kondopoge. Rusové o vztazích mezi národy

Všeruské centrum studia veřejného mínění (BLЦИОМ) představil v roce 2006 také šetření týkající se vztahu Rusů k národnostním menšinám v jejich městech a obvodech⁸⁹.

Jenom pro přiblížení popisujeme situaci jaká nastala v Rusku v době výzkumu a po událostech z Kondopogy: dne 29. srpna došlo v tomto malém městečku na severu Ruska ke rvačce, při které zemřeli 4 lidé. Místní národní radikálové svolali na 2. září protičečenské mítinky, ale noc před akcí se strhly ve městě nepokoje. Očití svědkové vypovídají, že minimálně 8 Kavkazanů utrpělo újmu na zdraví v průběhu pogromu. Nacionalisté vykřikovali nenávistná hesla, byli ozbrojeni kameny, láhvemi a zápalnou směsí.

1. Jak byste hodnotil/a přítomnost a aktivitu přistěhovalců jiné národnosti v těchto sférách života vašeho města?

	U nás v této sféře přistěhovalci jiné národnosti nepůsobí	Působí zde, ale v malém počtu	Přistěhovalci jiné národnosti prakticky kontrolují tuto sféru	Nevím
Trhy s potravinami	11	29	56	4
Veřejné stravování	23	40	29	8
Služby (čistírny, opravny obuvi..)	29	43	20	8
Veřejná doprava	41	37	14	8
Stavebnictví a opravy	21	39	32	8
Komunální hospodářství (domovník, zdrav. technika)	53	27	11	9
Medicína (lékaři, sestry)	64	25	4	7
Vzdělání (učitelé,	71	18	4	7

⁸⁹ *Итоги событий в Кондопоге* [online]. 2000-2007 , 1.12.2006 [cit. 2007-04-04]. Dostupný z WWW: < <http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/2032.html>>.

vychoatelé)				
Orgány činné v tr. řízení	53	33	5	9
Nevím	62	22	4	12

2. Jaký máte vztah k přistěhovalcům jiné národnosti v následujících sférách?

	Bezesporu dobrý	Spíše dobrý	Spíše špatný	Rozhodně špatný	Nevím
Trhy s potravinami	5	35	35	19	6
Veřejné stravování	5	32	36	18	9
Služby (čistírny, opravny obuvi..)	5	37	34	14	10
Veřejná doprava	5	31	37	16	11
Stavebnictví a opravy	6	38	32	15	9
Komunální hospodářství (domovník, zdrav. techni- ka)	6	33	33	16	12
Medicína (lékaři, sestry)	5	24	37	24	10
Vzdělání (učitelé, vy- chovatelé)	4	22	37	26	11
Orgány činné v tr. řízení	4	19	37	31	9
Orgány místní správy a samosprá- vy	4	17	35	35	8

3. Došlo ve vašem městě za poslední 2 – 3 roky k násilnostem zaklíženým na nacionalistických názorech?

	Moskva a Petrohrad	Nad 500 tis. obyv.	100 – 500 tis. obyv.	Méně jak 100 tis. obyv.	Vesnice
Ano, to se stává často	29	11	7	4	6
Ano, ale pouze asi jednou, dvakrát	43	20	27	25	14

Nic podobného se u nás nestalo	10	61	57	66	75
Nevím	18	8	9	5	5

4. Co myslíte, je možné, že by ve vašem městě došlo k násilnostem na podněceným ideou nacionalismu?

	Moskva a Petrohrad	Nad 500 tis. obyv.	100 – 500 tis. obyv.	Méně jak 100 tis. obyv.	Vesnice
Zcela možné	38	32	30	11	11
Spíše možné	51	38	47	34	25
Spíše nemožné	5	17	14	40	37
Zcela nemožné		8	4	5	17
Nevím	6	5	5	10	10

5. Jak hodnotíte činnost vlády v oblasti národnostních vztahů ve vašem městě?

	Moskva a Petrohrad	Nad 500 tis. obyv.	100 – 500 tis. obyv.	Méně jak 100 tis. obyv.	Vesnice
Místní radnice se všemožně snaží, aby se vyhnula potyčkám založeným na nacionalismu	8	17	21	23	17
Místní úředníci něco dělají, ale jejich činnost je nedostatečná	43	38	33	25	26
Místní zastupitelé nedělají nic	29	31	28	27	31
Činnost místních zastupitelů pouze provokuje růst nacionalistických nálad	10	5	3	2	2
Nevím	10	9	15	23	24

6. Jak jsou podle vašeho názoru vysvětlovány násilnosti na základě národnostní nevraživosti v médiích, jak je tato tematika vysvětlována celkově?

Celkově je tato tématika vysvětlována normálně. je jí věnováno tolik prostoru, kolik je třeba	46
Spíše jsou vysvětlovány nedostatečně, je nutné se tomu více věnovat	31
Těmto tématům je věnováno v médiích nadměrně moc prostoru	15
Nevím	8

Příloha č. 9: Výsledky internetové ankety fotbalových fanoušků FK Spartak Moskva

Anketa proběhla 22.8.2006 na internetové stránce „firmy Red-White Hooligans“: <http://www.r-wh.ru> a zúčastnilo se jí celkem 733 respondentů.

Otázka 1.: Účastníte se konfliktů chuligánských „firem“, patříte k nějaké z nich? Na otázku odpovědělo 699 respondentů a z toho 477 odpovědělo kladně, to znamená, že většina čtenářů tohoto serveru se věnuje i aktivitám nepřímo spojeným s fotbalem.

Otázka 2.: Co je to fair play? (autoři stránek charakterizují fair play jako násilnou potyčku, při které nejsou používány láhve, hole a řemeny...) 447 návštěvníků tohoto serveru se ztotožňovalo s názorem autorů.

Otázka 3.: Jaký zaujímáte postoj vůči ideologii white power? 299 dotazovaných (z celkem 483) přiznalo, že jejich názory jsou rasistické a pouze 67 respondentů se hlásilo k antifašismu.

Z těchto výsledků lze vyvodit, že alespoň 200 návštěvníků těchto internetových stránek se otevřeně hlásí k rasistickým idejím a jsou ochotni k okamžitému násilí namířenému proti občanům s jinou barvou kůže či jinou národností. I když musíme brát v potaz nepřesnosti podobných internetových anket, je nesporné, že tato subkultura patří k extrémní pravici politického spektra.

Příloha č. 10: Objekty, proti kterým je namířen „jazyk nenávisti“⁹⁰

1. Černoši;
2. Američané;
3. Západoevropané;
4. Židé;
5. Ukrajinci;
6. Rusové;
7. Rómové;
8. Tádžikové
9. Číňané;
10. Vietnamci;
11. Čečenci;
12. Arméni;
13. Azerbajdžánci;
14. Iráčané;
15. Arabové(kromě Iráčanů);
16. Turci - meschetinci;
17. Jiné národy Kavkazu a Zakavkazska (ne Čečenci, Ingušové, Arméni nebo Ázerbajdžánci);
18. Kavkazci obecně;
19. Národy Asie (vně nebo uvnitř SNS, kromě výše uvedených);
20. Ostatní etnické kategorie (tj. více či méně konkrétní objekty, kromě těch, které byly už jmenované);
21. Obecná etnická nenávist (tj. bez označení konkrétního objektu);
22. Pravoslavní;
23. Muslimové;
24. katolíci (i uniati);
25. Nové a nepočetné náboženské skupiny;
26. Jiné náboženské kategorie;
27. Všeobecná náboženská nenávist („nepravoslavní“, „nekřesťané“, „nemuslínové“ atd.);
28. Ingušové.

⁹⁰ KOŽEVNIKOVÁ, Halina. *Язык Вражды в предвыборной агитации и вне ее : Мониторинг прессы: сентябрь 2003 - март 2004 г.*. Verchovskij. 1. izdanie. Moskva : Информационно-аналитический центр \"COBA\", 2006. 85 s. ISBN 285697.

Пříloha č. 11: Originální znění úryvků z článků s použitím „jazyka nenávisti“

- *«Кубань для кубанцев! Да, Кубань – многонациональный регион, но главный народ на Кубани – это русский народ»* (Кубань сегодня, 2001, 10 октября)
- *«...посмотрите на тот же Крымский район – там есть населенные пункты, где турки-месхетинцы буквально выжимают с обжитых мест местное население...»* (Кубанские новости, 2001, 3 ноября).
- *«Мы должны принять все меры к тому, чтобы эти люди не чувствовали себя у нас так вольготно, чтобы не ощущали себя хозяевами нашей земли»* (Кубань сегодня, 2002, 22 марта) -
- *«Стучат американцы с вдохновением»* (Новые известия, 2001. 29 сентября) - статья о последствиях 11 сентября. Американские следственные органы задерживают подозреваемых на основании звонков граждан.
- Уничижительные формы этнонимов используются с поразительной легкостью. Назвать украинцев хохлами – пожалуйста: *«Что натворили хохлы — полудурки»* (Мегаполис-Экспресс, 2001, 15 октября); Кемеровский журналист, рассуждая о конкуренции российских и украинских металлургов, считает возможным определить последних как *«хохляцких»* (Кузбасс, 2001, 25 декабря).
- Пакистанцев, внимание к которым российской прессы было обеспечено военной операцией США в Афганистане, стали называть *«паками»*. *«Среди паков немало рабов крайностей и фанатиков эксцессов. Все эти люди с пылкими и злыми страстями и взглядами... Чтобы представить себе темперамент этих «отмороженных» с виду людей, нужно знать, с какой неожиданной жестокостью они проводят даже бытовые разборки»* (Комсомольская правда, 2001, 12 октября).
- Естественно, одним из наиболее распространенных типов языка вражды является криминализация и обвинение в аморальности этнических групп: народов Кавказа, Средней и Юго-Восточной Азии. Автор статьи о рыночной преступнице последовательно называет ее *«корейнкой лет 25», «корейнкой», «мошенницей», «воровкой»,*

«корейанкой». Примеров такого рода об «азербайджанцах», «кавказцах», «цыганах» и др. достаточно и любой, кто постоянно читает прессу, может вспомнить нечто подобное.

- *«Лица турецкой национальности забывают о своих обязанностях и теснят друг друга в борьбе за наилучшее место наблюдения за представительницей прекрасной половины. Они свистят ей вслед, активно жестикулируют, цокают языками, кричат явно непотребные вещи по-русски и что-то, скорее всего, не очень приличное по-турецки»* (Новые Известия, 2001, 21 ноября).
- *«Вы посмотрите, сколько в Москве живет, и неплохо, иностранцев. Думаю, к нам скоро подтянутся политэмигранты из Татарстана, Узбекистана, Туркменистана».* (Собеседник, 2006, 24 апреля-2 мая)
- *«Едва немного потеплело, по Москве опять запестрели цыганские юбки. Жгучие брюнетки открыли гастрольный сезон». «Ионова - чистокровная цыганка... Ее трижды задерживали, но доказать ее причастность к мошенничеству не удавалось»* (Известия, 2006, 3 мая)

Příloha č. 12: Xenofobie v Rusku

Na konci roku 2004 provedlo „Všeruské centrum studia veřejného mínění“ (Всероссийский центр изучения общественного мнения - ВЦИОМ) anketu, ve které ruští občané vyjádřili svůj názor a obavy z jiných národností⁹¹.

Otázka zněla: Řekněte, prosím, existuje nějaký národ či národnost, která ve vás vyvolává nevoli? (respondent mohl zaškrtnout libovolný počet předkládaných odpovědí)

	2004	2005 ⁹²
Ke všem se cítím to stejné	56 %	34 %
Čečenci	13 %	8 %
Obyvatelé Kavkazu (mimo Čečenců)	6 %	23 %
Azerbajdžánci	5 %	5,1 %
Romové	5 %	3 %
Arméni	4 %	4,1 %
Gruzíni	3 %	-
Židové	3 %	2 %
Číňani	2 %	2 %
Asiati	2 %	-
Tádžikové	1 %	2 %
Nevím	12 %	18 %

⁹¹ *Россияне и иногородцы: толерантность или ксенофобия* [online]. 2000-2007 , 16.11.2004 [cit. 2007-04-11]. Dostupný z WWW: < <http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/983.html> >.

⁹² Tyto hodnoty jsou z jiných studií centra ВЦИОМ (<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/1606.html>). Otázka zde byla položena takto: Ke kterým národnostem pociťujete zlost?

Příloha č. 13: Některé nacionalistické organizace s ideály pravoslavi⁹³

Tyto organizace jsou jak radikální, tak i umírněné. Jedno je však spojuje: hlásají spojení národnostních myšlenek na pravoslavném základě.

1. Ruský národní svaz (Русский национальный союз; nyní neexistující), K. Kasimovský
2. Ruská národní jednota (Русское национальное единство), A. Barkašov
3. Ruský všenárodní svaz (Российский общенародный союз), S. Baburin
4. Komunistická strana Ruské federace (КПРФ), G. Zjuganov
5. Svaz pravoslavných bratrství (Союз православных братств)
6. Paměť („Память“), D. Vasiljev (zesnulý)
7. Černá stovka („Черная сотня“), A. Štilmark
8. noviny Pravoslavná Rus („Русь Православная“), K. Dušenov
9. časopis Požehnaný oheň („Благодатный огонь“)
10. internetový server Pravoslavi.ru („Православие.Ру“; www.pravoslavie.ru)
11. Svaz pravoslavných občanů (Союз православных граждан - СПГ)
12. Bratrstvo Radoněž („Радонеж“)
13. Internetový server Ruská linie („Русская линия“; www.rusk.ru), S. Grigorijev
14. Výbor Za mravní obrození vlasti („За нравственное возрождение отечества“), A. Šargunov

⁹³ Верховский, А.. *О православном национализме* [online]. 1996-2007 , 15.01.2004 [cit. 2007-04-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.hro.org/actions/nazi/2004/01/15.php>>.